

Krista Hahtala ja Jenni Kiiliäinen

**”ITE TYKKÄÄN JUST SIITÄ, ETTÄ SÄ
VOIT VAIKUTTA A ASIOIHIN, MUT
KAIKKI EI RIIPU SINUSTA”**

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kokemuksia
osallisuudesta

Opinnäytetyö

Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto

Yhteisöpedagogikoulutus

2021

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Yhteisöpedagogi (AMK)
Tekijät	Krista Hahtala ja Jenni Kiiliäinen
Työn nimi	”Ite tykkään just siitä, että sä voit vaikuttaa asioihin, mut kaikki ei riipu sinusta.” Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kokemuksia osallisuudesta
Toimeksiantaja	Etelä-Savon maakuntaliitto
Vuosi	2021
Sivut	56 sivua, joista liitteitä 3 sivua
Työn ohjaaja	Katri Schadewitz

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimuskohteena oli syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tapa määritellä osallisuutta sekä heidän kokemuksensa osallisuudesta. Opinnäytetyön tutkimusaineisto kerättiin teema-haastatteluin. Haastateltavana oli viisi Kulttuuripaja Kajon kävijää, joilla kaikilla oli jollain tapaa haasteellinen elämäntilanne ja heidän voitiin ajatella olleen syrjäytymisvaarassa.

Haastateltavien vastauksista nousi esille yhtä paljon osallisuuden ja osattomuuden kokemuksia. Itse valituissa vapaa-ajan yhteisöissä haastateltavat kokivat enemmän osallisuutta kuin esimerkiksi opinnoissa. Haastateltavat määrittelivät osallisuuden jakautuvan yksilön omaan kokemukseen sekä yhteiskunnan näkemykseen osallisuudesta. Osattomuuden nähtiin olevan suhteessa avun saamisen puutteen kanssa.

Yhteisöjä ja niihin kuulumista pidettiin tärkeänä. Erityisesti yhteenkuuluvuuden tunnetta ja arvostetuksi tulemistä omamaan itsenään pidettiin merkityksellisenä. Nähdyksi tulemisen kokemus sekä osallisuuden kokemus oli vahvempaa yhteisöissä, joissa ryhmäroolit olivat haastateltujen itse valitsemia. Joissain lähiyhteisöissään haastateltavat kokivat voivansa vaikuttaa, mutta osallisuuden kokemukset koulussa olivat heikompia. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen taas koettiin etäisenä ja vaikeana asiana. Tästä huolimatta yhteiskuntaan kiinnittymisen kokemus oli hyvä. Omaan elämään vaikuttamismahdollisuuksia pidettiin riittävinä, mutta resurssien, kuten rahan puute nähtiin osallisuuden kokemusta heikentävänä tekijänä. Haastateltavien arvio omasta osallisuuden kokemuksestaan oli vaihteleva.

Olemassa olevat vaikuttamiskanavat yhteiskunnassa eivät sovi nuorille, joiden osallisuuden kokemus on heikompi tai joilla on hankala elämäntilanne. Ne ovat suunnattu jo valmiiksi aktiivisille nuorille. Aiempien osattomuuden kokemusten voidaan päätellä vaikeuttavan osallistumista ja osallisuuden kokemusta. Yhteiskunnallisen osallisuuden määrittelyyn voi päätellä heijastuvan nuorten omakuvaan. Osallisuus lähiyhteisöissä koettiin tärkeimpänä ja se vaikutti eniten osallisuuden kokemukseen. Osallisuuden kokemusta voidaan tukea vapaaehtoisilla yhteisöillä ja vertaisryhmillä, joissa nuoret itse saavat johdattaa omaa toimintaansa.

Asiasanat: osallisuus, syrjäytyminen, vaikuttaminen

Degree	Community educator
Authors	Krista Hahtala and Jenni Kiiliäinen
Thesis title	Experiences of social inclusion of youth in danger to get socially excluded
Commissioned by	South Savo Regional Council
Time	2021
Pages	56 pages, 3 pages of appendices
Supervisor	Katri Schadewitz

ABSTRACT

This Bachelor's thesis was carried out as a qualitative study. The research subject was examining how youth in danger of becoming socially excluded define social inclusion and what their experiences of it are. The research material of the thesis was collected by means of theme interviews. The interviewees were five visitors of Kulttuuripaja Kajo. They are all in a challenging situation in life and therefore one can regard them as being in danger of becoming socially excluded.

The interviewees had as many experiences of both social inclusion and social exclusion. In self-chosen leisure time communities the interviewees experienced more social inclusion than for example in school. The interviewees stated that social inclusion is divided into one's own experience of inclusion and the view of society of it. It was seen that social exclusion was related to the lack of getting help from society.

Communities and belonging to them were considered important. Especially the experience of being included and appreciated as oneself were considered significant. The experience of being seen and heard was stronger in the communities, in which the interviewees had roles they had chosen themselves. In some communities the interviewees experienced stronger inclusion, but in school the experiences of inclusion were weaker. Social influencing was considered difficult and distant. Despite that, attachment to society was strong. Possibilities to affect one's personal life was considered sufficient, but lack of resources, like money, was considered a factor which weakens the experience of social inclusion. The interviewees' estimate of their experience of the social inclusion varied.

Existing channels of influence in society are not suitable for young people whose experience of inclusion is weaker or who have a challenging life situation. They are aimed at already ready active young people. Those who has experienced social exclusion in the past more likely experience social exclusion also in the future. The definition of social inclusion can be deduced as reflected in the self-image of young people. Inclusion in communities was perceived as the most important and it contributed most to the experience of inclusion. The experience of inclusion can be supported by voluntary communities and peers, where young people themselves are allowed to lead their own activities.

Keywords: influencing, participation, social exclusion, social inclusion

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	SYRJÄYTYMINEN.....	7
2.1	Syrjäytyminen käsitteenä.....	7
2.2	Syrjäytyminen ilmiönä.....	10
2.3	Syrjäytyminen tutkimusten valossa.....	11
3	OSALLISUUS.....	12
3.1	Osallisuus käsitteenä.....	12
3.2	Osallisuus ilmiönä.....	16
3.3	Osallisuus tutkimusten valossa.....	18
3.4	Osallisuuden tukeminen osana syrjäytymisen ehkäisemistä.....	20
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	21
4.1	Tutkimuksen kohde, tutkimuskysymykset ja kohdejoukko.....	21
4.2	Tutkimusote ja aineistonkeruumenetelmä.....	21
4.3	Aineistonkeruuprosessi.....	22
4.4	Aineisto ja analyysi.....	23
5	TULOKSET.....	24
5.1	Haastateltavien määrittelmä osallisuudelle sekä osattomuudelle.....	24
5.1.1	Osallisuuden määrittely.....	24
5.1.2	Osattomuuden määrittely.....	26
5.2	Osallisuuskokemukset lähiyhteisöissä.....	28
5.2.1	Yhteisöihin kuuluminen ja yhteisöjen merkitys.....	28
5.2.2	Lähiyhteisöissä nähdyn ja kuullun tuleminen.....	30
5.2.3	Lähiyhteisöissä vaikuttaminen.....	32
5.3	Osallisuuskokemukset yhteiskunnassa.....	34
5.4	Osallisuuskokemukset omassa elämässä.....	36
5.4.1	Vaikuttaminen omaan arkielämään.....	36
5.4.2	Nähdyn ja kuullun tuleminen.....	37

5.4.3	Arvot ja valinnat	40
5.4.4	Kokemus omasta osallisuudesta	41
6	POHDINTA	43
6.1	Johtopäätökset	43
6.2	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi.....	45
6.3	Jatkotutkimus- ja kehittämisideat.....	48
	LÄHTEET.....	50

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Liite 2. Haastatteluilmoitus

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia syrjäytymisvaarassa olevien nuorten osallisuuskokemuksia. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, kuinka nuoret itse määrittävät osallisuuden ja millaisia kokemuksia heillä siitä on. Osallisuuden määritelmä kiinnostaa meitä, sillä osallisuus on käsitteenä todella moniulotteinen ja hankala hahmottaa jopa ammattilaisille. Koska mitään selkeää yhtä määritelmää ei osallisuudelle ole, on meidän mielestämme tärkeää ymmärtää, miten nuoret sen käsittävät. Nuorten kokemuksista osallisuuden liittyen olemme kiinnostuneita, koska henkilökohtaisella tasolla osallisuutta ei voida mitata koulu- ja työpaikan kaltaisilla mittareilla, vaan eniten merkitystä on omalla kokemuksella.

Opinnäytetyö tehdään yhteistyössä Etelä-Savon maakuntaliiton E=mc² – Nuorten osallisuudesta energiaa Etelä-Savoon -hankkeen sekä Mikkelissä sijaitsevan Kulttuuripaja Kajon kanssa. Tutkimus kohdistuu Kulttuuripaja Kajon kävijöihin. Kajon kävijät ovat jollain tavalla hankalassa elämäntilanteessa ja heidät voidaan näin ollen luokitella jollain tasolla syrjäytymisvaarassa oleviksi. Tutkimuksen tarve nousi esiin tilaajalta, Etelä-Savon maakuntaliitolta. Hankkeen kohderyhmänä ovat heikommassa työmarkkina-asemassa olevat nuoret (Etelä-Savon maakuntaliitto s.a.). Tästä syystä olemme kiinnostuneita juuri työpajanuorten kokemuksista.

Aiheeseen liittyviä tärkeitä käsitteitä ovat osallisuus, osattomuus ja syrjäytyminen. Näitä avaamme teoreettisessa viitekehyksessä aiempien tutkimusten ja teorian lisäksi. Osallisuus voidaan nähdä ikään kuin syrjäytymisen vastavoimana ja osallisuuden tukeminen on osa syrjäytymisen ehkäisemistä. Opinnäytetyö on aloitettu syksyllä 2020 teoriapohjan ja taustatutkimuksen kautta. Haastattelut toteutettiin keväällä 2021 ja tuloksien avaaminen sekä analysointi tehtiin syksyllä 2021.

2 SYRJÄYTYMINEN

2.1 Syrjäytyminen käsitteenä

Syrjäytymisen määrittelyminen on vaikeaa termin monitulkintaisuuden ja laajuuden vuoksi. Eri tieteenalat määrittelevät syrjäytymistä eri tavoin (Linnossuo 2004, 17). Syrjäytyminen käsitetään usein huono-osaisuuden kasautumiseksi niin, ettei ihminen kykene osallistumaan normaaleihin yhteiskunnan toimintoihin esimerkiksi puutteellisen koulutuksen, työttömyyden ja erilaisten elämänhallinnan ongelmien vuoksi. (Kajantie ym. 2013, 17.) Se voidaan nähdä myös psyykkisaineellisena ongelmakokonaisuutena, johon liittyy usein myös erilaisia päihderiippuvuuksia ja rikollisuuden muotoja (Myrskylä 2012, 2).

Syrjäytyminen tulisi nähdä prosessina, jonka toisessa ääripäässä on elämänhallinta. Kyse on syrjäytymiskehitystä edistävistä riskitekijöistä ja niiden hallinnasta sekä erilaisten hyvinvointipuutteiden kasautumisesta. On tärkeää ymmärtää, että kaikki syrjäytyneet eivät ole samassa määrin syrjäytyneitä, vaan syrjäytymisen syvyys riippuu siitä, kuinka usealla elämänalueella yksilö on joutunut syrjään tai tullut syrjäytetyksi. (Aaltonen ym. 2003, 360–362.) Syrjäytyminen ei ole pysyvä tila, kerran syrjäytynyt ei ole aina syrjäytynyt (Ikäheimo 2015, 20). Syrjäytymisvaarassa oleminen tai syrjäytyminen kertookin olosuhteista tai elämäntilanteista tietyinä ajankohtana, ei yksilöstä (Lämsä 1998, 10). Syrjäytymisvaarassa piipahteluun on useita syitä (Ikäheimo 2015, 20).

Keskeistä syrjäytymisen määrittelyssä on pohtia, mistä syrjäydytään, kun syrjäydytään (Raunio 2006, 12). Syrjäytymistä ei tulisikaan tarkastella vain yksilön kannalta, sillä siinä on kysymys yksilön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta (Jyrkämä 1986, 39). Syrjäytyminen merkitseekin syrjäytymistä yhteiskunnallisesta normaaliudesta, poikkeamista yhteiskunnassa vallitsevan ihanteen mukaisesta osallisuudesta tai integroitumisesta (Raunio 2006, 12).

Syrjäytymistä voidaan tarkastella esimerkiksi seuraavien kolmen tekijän kannalta: taloudellisten resurssien, sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen sekä vaikuttamismahdollisuuksien suhteen. Taloudelliset resurssit liittyvät nuoren kohdalla usein perheen mahdollisuuksiin tukea nuorta taloudellisesti sekä nuoren mahdollisuuksiin osallistua työelämään. Pitkäaikainen työttömyys

kasvattaa riskiä joutua syrjäytymisvaaraan. Sen lisäksi, että työttömyys kytkeytyy taloudellisiin resursseihin, liittyy siihen myös eroaminen yhteiskunnassa tavoiteltavana ja ihanteellisena pidetystä elämäntavasta, mikä saattaa heikentää esimerkiksi sosiaalisia suhteita ja terveyttä. (Aaltonen ym. 2003, 360–361.)

Yksi merkittävimmistä syrjäytymiskehitystä edistävästä tekijöistä on sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen ulkopuolelle jääminen. Yhteiskuntaan integroidutaan erilaisilla sosiaalisilla sidoksilla, kuten työn, koulutuksen, perheen, ystävien ja muiden lähiyhteisöjen kautta. Jotta yhteiskuntaan integroituminen voi tapahtua, on sosiaalisen verkoston oltava riittävän laaja ja vahva. Tarvi- taan sosiaalista ja kulttuurista pääomaa. Kolmas syrjäytymistä aiheuttava tekijä on puutteelliset mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä sekä ympäristöönsä. Voi syntyä kierre, jossa nuori, joka kokee vaikutusmahdollisuutensa huonoiksi, ei ole kovinkaan kiinnostunut vaikuttamaan asioihin, sillä se tuntuu työläältä. (Aaltonen ym. 2003, 361–362.)

Jyrkämä (1986, 39) kuvaa syrjäytymistä prosessiksi, jossa on kyse yhteiskunnan rakenteista eli puitteista, joiden keskellä yksilö elää ja joiden tuottamia ongelmia hän yrittää ratkoa. Vaikka syrjäytymistä tulisi tarkastella yhteiskunnan ja yksilön välisenä vuorovaikutuksena, johon yhteiskunnan rakenteet merkittävästi vaikuttavat, on tärkeää muistaa myös yksilön asema aktiivisena toimijana ja yhteiskunnan rakentajana. (Jyrkämä 1986, 39.)

Syrjäytyminen voidaan jakaa viiteen eri ulottuvuuteen, jotka edistävät syrjäytymiskehitystä. Ulottuvuudet kietoutuvat usein tiiviisti yhteen. Näitä ulottuvuuksia ovat koulutuksellinen, työmarkkinallinen, sosiaalinen, vallankäytöllinen ja normatiivinen ulottuvuus. Koulutukselliseen ulottuvuuteen liittyy koulutuksen puute ja sitä kautta tietojen ja taitojen vähäisyys, mikä taas johtaa valikoitumiseen tietyille koulutusaloille ja tasoille. Työmarkkinallisella ulottuvuudella tarkoitetaan työn sisällöttömyyttä, huonoja työoloja sekä työttömyyttä tai sen uhkaa. Se johtaa helposti huonoihin työmarkkina-asemiin ja pitkäaikaistyöttömyyteen. Sosiaalisessa ulottuvuudessa on kyse sosiaalisen verkoston heikoudesta tai puutteista, mikä vaikeuttaa yhteiskuntaan ja lähiyhteisöihin kiinnittymistä ja aiheuttaa sitä kautta syrjäytymistä. Vallankäytöllisellä ulottuvuudella tarkoitetaan yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa itseensä liittyviin asioihin.

Normatiivisella ulottuvuudella taas viitataan yhteiskunnan määrittelemästä ”normaaliudesta” poikkeamiseen ja tätä kautta poikkeavaksi leimautumiseen. (Jyrkämä 1986, 39–40.)

Syrjäytyneeksi ei tulisi leimata kevyin perustein. Syrjäytymisvaarassa oleminen ei vielä tarkoita sitä, että olisi syrjäytynyt tai tulisi syrjäytymään. Syrjäytymisvaarassa olemisella tarkoitetaan eri elämänalueisiin kytkeytyviä ongelmia ja riskitekijöitä yksilön elämässä sekä niiden hallintaa. Lämsä (1999, 54–56) on koonnut kriteeristön, joiden kaikkien tulisi täytyä yksilön elämässä, jotta häntä voitaisi varmasti kutsua syrjäytyneeksi. Jos yksikin kohta jää täyttymättä, on syytä kyseenalaistaa, voidaanko syrjäytymisestä puhua kyseisen yksilön kohdalla. Nämä kriteerit ovat ”yksilön elämäntilanteessa tapahtuva negatiivinen muutos tai muutoksen jälkeinen tila, ulosajautuminen yhteiskunnan keskeisiltä toiminta-alueilta, ongelmien kasautuminen ja pitkittyminen niin, että ne eivät ole hallittavissa olevia, yksilöllisen ja yhteisöllisen välinen ristiriita: syrjäytyminen merkitsee aina yksilön ja yhteiskunnan normijärjestelmän välistä kriisiä sekä elämänhallinnan kadottaminen ja siihen liittyviä vieraantumisen kokeminen”. (Lämsä 1999, 54–56.)

Lämsä (1999, 51–52) kuvaa syrjäytymisprosessia tikapuuna, jonka vaiheita ovat selviytyminen, karsiutuminen, syrjäytymisvaara, marginaalisuus ja syrjäytyminen. Selviytymisellä tarkoitetaan tilannetta, jossa nuori selviytyy vastoinkäymisistä omien voimavarojensa ja lähiyhteisöltä saamansa tuen avulla. Nuorella on tarvittavat resurssit elämänhallintaan ja hän kykenee hyödyntämään niitä hyvinvointinsa eduksi. Karsiutuminen tarkoittaa tilannetta, jossa nuoren tai tämän perheen elämässä on tapahtunut muutos ja tästä syystä tarvitaan tukea. Perheen omat voimavarat eivät riitä elämänhallintaan uudessa tilanteessa. Näitä tilanteita voivat olla esimerkiksi avioero, nuoren jääminen työmarkkinoiden ulkopuolelle tai sairauspoissaolojen aiheuttama tilapäinen jälkeen jääminen opinnoissa. Karsiutuja kuitenkin usein hakee itse tukea ja tuen tarve on vähäistä ja/tai lyhytaikaista. (Lämsä 1999, 17, 51–52.) Lämsän (1999, 52–54) mukaan nuori on syrjäytymisvaarassa silloin, kun joku on hänen tilanteestaan huolestunut kasvuolosuhteisiin liittyvien puutteiden tai nuoren oman toiminnan takia. Näiden ongelmien itsessään ei tarvitse olla suuria, sillä huoli voi olla aiheellinen, mikäli nuori tai nuoren perhe kuuluu johonkin riskiryh-

mään. Marginaalisuus taas liittyy nuoren rajoittuneisiin mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan tilanteeseensa. Ongelma on se, että nuori leimataan ongelmatapaukseksi, jonka auttaminen on haastavaa. Syrjäytynyt nuori on joutunut jo ainakin osittain normaalien elämänpiirien ulkopuolelle. (Lämsä 1999, 52–54.)

2.2 Syrjäytyminen ilmiönä

Monenlaiset ongelmat altistavat syrjäytymiskehitykselle. Ne voivat liittyä kotiin, kouluun tai vapaa-aikaan. Kotiongelmiin lukeutuvat kasvuolosuhteiden puutteet ja haasteet nuoren ja vanhempien keskinäisissä suhteissa. Kouluongelmat voivat liittyä nuoren koulumenestykseen ja kouluun sopeutumiseen sekä nuoren asemaan ja ihmissuhteisiin koulussa. Vapaa-ajanongelmia ovat taas esimerkiksi päihteidenkäyttö, liian varhaiset seksisuhteet ja rikoksiin syyllistyminen. Nämä eri elämänpiirien ongelmat kietoutuvat helposti yhteen. (Lämsä 1999, 54–56.)

Syrjäytymiskehitykselle altistavat tekijät voidaan myös jaotella sen mukaan, ovatko ne yksilöön liittyviä vai oppimisympäristöön tai vuorovaikutussuhteisiin liittyviä. Yksilöön liittyvät tekijät voivat olla esimerkiksi motivaation ja itsesääntelyn ongelmia, sosiaalisten taitojen pulmia ja oppimisvaikeuksia. Oppimisympäristöön liittyvä tekijä taas voisi olla oppimisen tuen vähäisyys ja vuorovaikutussuhteisiin liittyvä voisi olla esimerkiksi yksilön torjunta ryhmässä. Yksilölliset ja ympäristöön liittyvät haasteet ruokkivat toisiaan ja sotkeutuvat toisiinsa, jolloin syrjäytymiskehitystä voi olla vaikeaa tunnistaa ja ymmärtää. (Poikkeus ym, 2013, 77.)

Usein puhutaan syrjäytymisen periytyvyydestä ja syrjäytymisen on todettukin periytyvän voimakkaasti (Myrskylä 2012, 7–8). Ehkä mielekkäämpää olisi kuitenkin puhua sosiaalisesta periytyvyydestä tai huono-osaisuuden ylisukupolvisuudesta, sillä tietenkään syrjäytymisen kierre ei siirry geeneissä (Kestilä ym. 2011). Tällä hetkellä syrjäytyneinä olevien nuorten vanhemmista noin puolet ovat itsekin syrjäytyneitä. Juuret syrjäytymiseen löytyvät usein nuoren lapsuudesta ja perheen sisäisistä ongelmista. (Myrskylä 2012, 7–8.) Siellä syrjäytymiseen altistavat prosessit saavat alkunsa, mutta ne uusiutuvat yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa (Kestilä ym. 2011). Tähän vaikuttaa esimerkiksi hei-

kot kotiolot, jotka eivät tarjoa lapselle tukea selviytymiseen. Heikon koulutustason on todettu myös periytyvän ja se nostaa syrjäytymisriskiä. (Myrskylä 2012, 7–8.) Erilaiset elämänhallinnan (sosiaaliset, aineelliset ja kulttuuriset) voimavarat myös siirtyvät sukupolvelta toiselle. Heikkolaatuisina ne voivat aiheuttaa syrjäytymistä. (Kestilä ym. 2011.)

2.3 Syrjäytyminen tutkimusten valossa

Koska syrjäytyminen on niin monimuotoinen ja vaikeasti määriteltävissä oleva ilmiö, ei tarkkoja tilastoja syrjäytyneistä ole olemassa. On kuitenkin arvioitu, että määritelmästä riippuen noin 2–5 % kustakin ikäluokasta on syrjäytymisvaarassa. (Aaltonen ym. 1999, 360–362.)

Vuoden 2014 Nuorisobarometrissa tutkittiin, mitkä asiat nuorten mielestä vaikuttavat syrjäytymiseen ja missä määrin. Nuoret kokivat ystävien puutteen, huonoon seuraan joutumisen, mielenterveysongelmien, oman välinpitämättömyyden tai laiskuuden, työpaikan puutteen, oman halun ja tulevaisuudensuhteen puutteen vaikuttavan eniten. Asiaa on tutkittu neljä kertaa vuodesta 1998 lähtien. Esimerkiksi vuonna 2014 oman laiskuuden ajateltiin vaikuttavan paljon vähemmän kuin vuonna 1998. (Myllyniemi 2014, 49–51.)

Vuoden 2014 Nuorisobarometrissa tutkittiin myös, kuinka paljon nuoret kokevat epävarmuutta tai turvattomuutta mm. omaan syrjäytymiseen, omaan toimeentuloon, työn saamiseen, omaan terveyteen ja omaan yksinäisyyteen liittyen. 2 % nuorista koki epävarmuutta tai turvattomuutta omaan syrjäytymiseensä liittyen erittäin paljon ja 6 % melko paljon. Erittäin tai melko paljon turvattomuutta koki omaan toimeentuloon liittyen 32 %, työn saamiseen 34 %, omaan terveyteen 16 % ja omaan yksinäisyyteen 13 % nuorista. (Myllyniemi 2014, 61–62).

Myrskylän vuonna 2010 tekemän tutkimuksen mukaan syrjäytyneitä 15–29-vuotiaita nuoria oli yhteensä noin 51 000. Se kattaa noin 5 % ikäryhmästä. Tutkimuksessa syrjäytyneiksi luokiteltiin kaikki työvoiman ja opiskelun ulkopuolella olevat nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. Tähän määrään sisältyy 32 500 nuorta, jotka eivät ole rekisteröityneet työttömiksi työnhakijoiksi eivätkä näin ollen näy missään tilastoissa. Myrskylä tutki myös

sitä, keitä syrjäytyneet nuoret ovat. Heistä 64 % oli miehiä ja lähes neljäsosa maahanmuuttajataustaisia. (Myrskylä 2012, 1, 3–4.)

On tärkeää kiinnittää huomiota myös nuorten omaan kokemukseen syrjinnästä (THL 2019). Aaltonen ym. (2015, 122) tutkivat nuorten näkökulmaa syrjäytymiseen. He paikansivat nuorten haastattelujen perusteella neljä eri tapaa puhua syrjäytymisestä. Ensimmäinen puhetapa liittyi syrjäytymistä aiheuttaviin rakenteellisiin tekijöihin, esimerkiksi TE-toimiston ja nuorisotakuun toimimattomuuteen sekä työpaikkojen riittämättömyyteen. Tässä yhteydessä nuoret kokivat olevan väärin puhua laiskoista, syrjäytyneistä nuorista, sillä eihän kukaan halua olla syrjäytynyt. Heidän mielestään olisi parempi puhua syrjäytetyistä nuorista. (Aaltonen ym. 2015, 122.)

Toinen tapa puhua syrjäytymisestä oli viitata sosiaalisista suhteista syrjäytymiseen. Nuoret kuvailivat syrjäytymistä kotiin jumittumiseksi ja sosiaalisten suhteiden katkeamiseksi. Syinä tähän koettiin olevan esimerkiksi masennus tai koulukiusaaminen. Osa koki olevansa tällä perusteella syrjäytynyt, vaikka useimmiten syrjäytymistä nähtiin muualla. Kolmanteen puhetapaan liittyi pohdinta siitä, miten ulkopuolinen taho voi määritellä nuoren syrjäytyneeksi, vaikka nuori voi itse olla täysin tyytyväinen elämäänsä. Pohdinnoissa korostui se, miten syrjäytyminen voidaan määritellä yhteiskunnan normeista poikkeavaksi toiminnaksi, jolloin se ei ota huomioon yksilöiden erilaisia arvoja ja pyrkimyksiä. Neljäs puhetapa taas keskittyi yksilön vastuuseen omasta elämästään. Siinä viitattiin nuorten omaan aloitekyvyttömyyteen. Pohdinnassa otettiin kuitenkin huomioon, että aloitekyvyttömyyteen on monenlaisia syitä ja jotkin palvelutkin saattavat passivoida nuoria. (Aaltonen ym. 2015, 122–123.)

3 OSALLISUUS

3.1 Osallisuus käsitteenä

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan nuorten kokemuksia osallisuudesta. Osallisuus käsitteenä on monitahoinen ja se voidaan määrittää lukuisin eri tavoin. Osallisuus-käsitteen merkitys muuttuu käyttötarkoituksen, -paikan ja puhujan mukaan (Särkelä-Kukko 2014, 36). Osallisuuden käsitteestä ja menetelmistä on useita tulkintoja, jotka ovat jopa keskenään ristiriitaisia. Vaikka määrittely voikin vaihdella, on käsite noussut keskeiseen asemaan nuorisopolitiikassa.

Kiilakosken mukaan osallisuutta voidaan kuvata tyhjäksi merkitsijäksi, joka sisältää moninaisia ajatuksia poliittisesta toiminnasta sekä nuorten asemasta kansalaisina ja yhteisöjen valtasuhteissa. (Kiilakoski 2017, 264.)

Gretschelin (2002) mukaan osallisuutta voidaan kuvata käsitteellä *empowerment*, joka kääntyy Suomen kielessä voimaantumiseksi tai valtautumiseksi (Gretschel 2002, 93). Raivio ja Karjalainen taas jakavat Allardtin innoittamana osallisuuden ulottuvuuksiin, joita on heidän tulkinnassaan kolme: *having*, *acting* ja *be-longing*. *Having* viittaa taloudelliseen osallisuuteen, riittävään toimeentuloon ja hyvinvointiin. *Acting* kuvastaa toiminnallista osallisuutta, toimijuutta ja vaikuttavuuden kokemusta. *Be-longing* taas tarkoittaa yhteisöllistä osallisuutta, yksilön jäsenyyden tunnetta ja yhteisöihin kuulumista. (Raivio ym. 2013, 16.)

Käsitteillä osallisuus, osallistuminen ja osallistaminen on selkeät merkityserot, mutta niitä usein käytetään sujuvasti ristiin. Osallistumisella viitataan yksilön osallistumista esimerkiksi tapahtumiin, tempauksiin tai päätöksentekoon. Osallistumisella voidaan tarkoittaa pitkäjänteiseen toimintaan tai yksittäiseen toimintoon osallistumista jonkin tavoitteen saavuttamiseksi. Osallistaminen taas on keino tai toimenpide, jolla kannustetaan ja aktivoidaan yksilöitä osallistumaan ja tavoitellaan osallisuuden kokemuksen syntymistä toiselle ihmiselle. Osallistamisessa motivaatio tai halu osallisuuden kokemukseen syntyy yksilön itsensä sijaan muualla. Osallisuus taas on mukana olemisen ja yhteen kuulumisen tunnetta. Kuulumisen lisäksi osallisuus on toimintaa. Osallisuuden ehtona on omaehtoisuus ja -kohtaisuus yksilötasolla. Se lähtee yksilöstä itseltään, eikä osallisuuden kokemista voi määrittää ulkopuolelta, vaan siinä on kytkös ihmisen kokemuksiin, käsityksiin ja identiteettiin. Osallisuus on parhaimmillaan omaehtoista toimimista ja vaikuttamista omaan elämään sekä vastuun ottamista omien toimiensa seurauksista. (Särkelä-Kukko 2014, 36.)

Yhteiskunnallisella tasolla osallisuus liitetään edustukselliseen demokratiaan. Osallisuus on vaikuttamisen ja osallistumisen mahdollistumista. (Rouvinen-Wilenius 2014, 52.) Ongelmallisia ovat kuitenkin tilanteet, joissa nuorten osallisuus nähdään valmiina pakettina. Osallisuuden oletetaan toteutuvan, kun vain

nuorille annetaan rahaa ja kootaan nuoret yhteen, jonka jälkeen nuorten oletetaan toimivan tietyllä tapaa. Nuoret joutuvat muovautumaan aikuisten sovittamiin raameihin. (Gretschel 2002, 95–96.)

Särkelä-Kukko ja Rouvinen-Wilenius (2014) kuvaavat osallisuutta ikään kuin portaina, joita ovat osallisuus omassa elämässä, osallisuus ympäröivissä yhteisössä ja osallisuus yhteiskunnassa. Osallisuus omassa elämässä muodostuu voimaantumisen (*empowerment*), identiteetistä ja valmiuksista elämäntapaan. Omakohtainen sitoutuminen ja toiminta sekä omaan elämään vaikuttaminen ja vastuun ottaminen seurauksista ovat olennaisia. Osallisuudessa ympäröivässä yhteisössä on kyse kiinnittymisestä yhteisöihin ja yhteiskuntaan, yhteenkuuluvuuden kokemuksesta, turvallisuudesta sekä oikeudenmukaisuudesta. Osallisuus on vastavoima syrjäytymiselle. Osallisuus yhteiskunnassa liittyy edustukselliseen demokratiaan. Tärkeimpänä pidetään yksilön mahdollisuutta osallistua päätöksentekoprosessiin. (Särkelä-Kukko 2014, 9–10.)

Osallisuutta tai osattomuutta määriteltäessä nousee usein esiin Arnsteinin (1969, 217) osallistumisen asteikko. Kahdeksanasteinen teoria on luotu helpottamaan osallistumisen vaikeaselkoista määrittelyä. Teoria on visualisoitu askelmien muotoon (kuva 1). Alimmat askelmat ovat manipulaatio (1) ja terapia (2). Nämä kaksi askelmaa kuvaavat osattomuuden vaihetta, jolloin ei edes pyritä aitoon osallisuuteen. Tarkoituksena on ”opettaa” tai ”parantaa” yksilöitä. Askelmat informointi (3) ja konsultointi (4) antavat jo yksilölle mahdollisuuden kuulla ja tulla kuulluksi. Mielenpitojen huomioiminen jää kuitenkin edelleen valtaapitävien päätettäväksi. Askelma yhteissuunnittelu (5) on yksikertaisesti ylemmän tason tokenismia, sillä yksilöt voivat antaa neuvoja, mutta valtaapitävillä säilyy oikeus päätöksiin. Mitä ylemmäs tikkaita kiipeää, sitä enemmän yksilön vaikutusvalta kasvaa. Kumppanuudessa (6) voidaan käydä kauppaa ja neuvotella perinteisten valtaapitävien tahojen kanssa. Ylimmillä askelmilla delegoidussa vallassa (7) ja kansalaisvalvonnassa (8) yksilöillä on enemmistövalta päätöksenteossa tai täysi johto. (Arnstein 1969, 217.)

Kuva 1. Arnsteinin (1969, 217) osallistumisen asteikko.

Gretschelin (2002) mukaan osallisuuden toteutuminen edellyttää kolmea vaihetta. Ensiksi nuorilla tulee olla mahdollisuus ja oikeus toimia ja sen tulee olla tunnustettu sekä virallisesti että epävirallisesti. Toiseksi jonkinlaista toimintaa on synnyttävä, tunnustettu asema ei yksistään riitä. Aseman tulee tuottaa toimintaa, jonka avulla nuoret voivat sekä yksilöinä että ryhmänä vaikuttaa itselleen tärkeisiin aiheisiin. Kolmanneksi osallisuuteen liittyy tärkeänä osana tunne siitä, että on pystynyt vaikuttamaan ja on tullut kuulluksi. Erityisen tärkeää onkin kiinnittää huomiota osallisuuden kokemukseen. (Kiilakoski 2017, 265–266.)

Osallisuutta voidaan kuvata voimautumisena ja valtautumisena. Valtautumisella tarkoitetaan koetun tunteen ja kompetenssin yhdistymistä. Osallisuuden kokemuksessa oma rooli koetaan tärkeänä ja oma pätevyys tunnustetaan. (Gretschel 2002, 93–94.) Kokemus osallisuudesta koostuu pienistä asioista arjessa, kuten kuulluksi tulemisesta, sosiaalisista suhteista, omista asioista päättämisestä ja vaikutusmahdollisuuksista omassa elämässä, kohtaamisista sekä keskusteluista. (Särkelä-Kukko 2014, 34–36.) Kuulluksi tulemisen lisäksi yksilön tunteiden ilmaisulla, sen vapaudella ja niihin suhtautumisella on merkittävä osa yhteenkuuluvuuden kokemuksella yhteisöissä (Särkelä-Kukko 2014, 41). Kokemus arvostuksesta sosiaalisissa yhteisöissä ja lähipiirissä vaikuttaa osallisuuden kokemukseen. Myös arvostus yhteiskunnan jäsenenä, kansalaisena ja kuluttajana vaikuttaa. (Särkelä-Kukko 2014, 42–43.)

Miten osallisuuden kokemuksen syntymistä yksilölle voidaan edistää? Kiilakoski (2017, 265) kuvaa osallisuudessa olevan kysymys yksilön ja minkä tahansa häntä suuremman yksikön välisestä suhteesta. Kyse voi olla esimerkiksi perheestä, ryhmästä tai yhteiskunnasta. Yksilön on koettava itsensä toimijana ja hänellä on oltava mahdollisuus toimia. (Kiilakoski 2017, 265.) Särkelä-Kukko (2014) puhuu lisäksi kiinnittymisestä, turvallisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta osana kokemusta osallisuudesta. Osallisuuden kokemuksen syntymistä tuettaessa on hyvä muistaa kokemuksen riippuvan myös siitä, mihin tai keneen osallisuuden kokemusta verrataan, sekä kuka määrittelee osallisuuden tai osattomuuden. Kun osallisuutta halutaan tukea, tulee miettiä, tunnustetaanko ja tunnustetaanko yhteiskunnassamme vain tietynlainen osallisuus. (Särkelä-Kukko 2014, 49.)

Yksilön käsityksiin subjektiudestaan voidaan vaikuttaa positiivisin kokemuksiin ja tarinoin osallisuudesta, mahdollistaen voimaantumisen kokemisen tulevaisuudessa. Osallisuuden kokemukseen liittyy kyky tuoda ilmi asettamansa intentiot ja tavoitteensa, sekä niiden toteutuminen. (Flöjt s.a., 19–20.) Osallisuus kiinnittyy aina oikeuksiin. Osallisuutta voidaan tukea varmistamalla resurssien riittävyys, kuten toimeentulo, harrastukset, sivistys, luottamus ja toimintavalmius. Vaaditaan resursseja ja toimintavalmiuksia, jotta voidaan täyttää osallisuuden kokemuksen vaatimia tarpeita, mutta täytyessään tarpeet myös lisäävät resursseja ja toimintavalmiuksia. (Leemann ym. 2018, Kiilakosken 2017, 254 mukaan.) Osallisuuden edistäminen vaatii yksilön näkemisen yhteisönsä arvostettuna jäsenenä ja toimijana, jonka toimijuuden tukeminen on systemaattista ja kestävää. Lisäksi yhteisön toimintakulttuurin tarjoamia mahdollisuuksia osallisuuteen on syytä tarkastella. Osallisuutta voidaan myös jaotella sosiaalisiin, yhteisöllisiin, poliittisiin tai päätöksenteon osa-alueisiin. (Kiilakoski 2017, 254.) Yksilöllisyyden ja yksilöiden ominaisuuksien lisäksi rakenteelliset tekijät vaikuttavat osallisuuden kokemukseen tai sen mahdollisuuteen. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi sukupuoli, äidinkieli, etnisyys, sosioekonominen tausta ja koulumenestys. (Kiilakoski 2017, 265.)

3.2 Osallisuus ilmiönä

Yhteiskunnan rakenteet ja yhteiskunnassa vallitseva asenneilmapiiri vaikuttavat yksilön osallisuuden kokemukseen. Ne voivat sekä tukea että heikentää

osallisuuden kokemusta. Rakenteelliset epäkohdat voivat jopa estää osallisuuden kokemuksen syntymisen. Osallisuuden rakenteet ovat 2000-luvun Suomessa erilaisia kuin esimerkiksi 1900-luvun Suomessa ja ne suosivat eri ihmisryhmiä. (Särkelä-Kukko 2014, 39–40.) Kyse on myös vallasta ja vastuusta. Osallisuuden ongelmat voivat kytkeytyä vallan puutteeseen yksilön omassa elämässä, palvelujärjestelmässä ja yhteiskunnassa. Osallisuuteen vaikuttaa se, onko yksilöllä valtaa ja mahdollisuuksia tehdä asioita, joita häneltä odotetaan. (Särkelä-Kukko 2014, 46–47.)

Sen lisäksi, että yhteiskunnan rakenteet vaikuttavat yksilön osallisuuden kokemukseen, on osallisuudella myös yhteiskunnallista merkitystä. Osallisuus yhteiskunnallisella tasolla liittyy demokratiaan ja yksilön mahdollisuuksiin vaikuttaa itseänsä koskeviin asioihin. Väestötasolla taas osallisuus on kytköksissä muun muassa tasa-arvoon ja terveyteen. Osallisuuden kokemus edellyttää luottamusta, sitoutumista ja kuulluksi tulemistä. Jotta voidaan luoda osallisuutta tukevia käytäntöjä, täytyy siihen sitoutua yhteiskunnallisesti. On tärkeää muistaa, että vaikka osallisuutta voidaan tukea, sitä ei voida tarjota tai pakottaa. Osallisuuden kokemus syntyy, kun yksilö kokee asiat merkityksellisiksi oman elämänsä kannalta. (Rouvinen-Wilenius 2014, 67.)

Osallisuus voidaan myös nähdä syrjäytymisen vastavoimana, sillä ulkopuolisuuden kokemukset liittyvät vahvasti huonoksi koettuun hyvinvointiin. Osattomuus ja huono-osaisuus kytkeytyvät laaja-alaiseen elinolojen, elämäntapojen ja elämisen laadun puutteisiin. (Särkelä-Kukko 2014, 34–36.) Osallisuutta tukeakseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota heikoimmassa asemassa oleviin, sillä jos heikommassa asemassa olevalla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa, voivat muutkin useimmiten niin tehdä (THL 2020b). Yhteiskunnan tilanne vaikuttaa myös nuorten hyvinvointiin. Esimerkiksi jos kunnassa työttömyys on aikuisten kohdalla ongelma, on se sitä myös nuorten osalta. Hyvinvoinnin kokemus vaikuttaa erityisesti nuorten muuttoaikeisiin ja muuttoliike seuloa ihmisiä, jolloin kierre on valmis. (Kainulainen ym. 2016, 68.)

On tärkeää ymmärtää, että yksilöt eivät aina pysty täyttämään yhteiskunnan heihin kohdistamia vaatimuksia ja odotuksia. Osallisuus on erilaista elämänkulun eri vaiheissa. Osallisuuden toteutumisen ei tulisi vaatia aina suuria

ponnisteluja yksilöltä. Yksilölle täytyy mahdollistaa myös huolenpidon kohteena oleminen osallisuudesta tinkimättä, mikäli tämän voimavarat eivät riitä muuhun. On aina olemassa myös niitä yksilöitä, jotka eivät halua olla osallisena yhteiskunnassamme. (Särkelä-Kukko 2014, 48.)

Yksilön voimavarat vaihtelevat elämäntilanteen mukaan. Täytyy ottaa huomioon, että yksilöllä ei aina ole mahdollisuutta, kykyä tai jaksamista tehdä töitä osallisuutensa eteen. Pitkään jatkunut kuormittava elämäntilanne tai kriisi pakottaa yksilön keskittämään voimavaransa selviytymiseen, ei osallisuuteen. Osallisuuden toteutumisen esteenä voi olla myös se, ettei yksilö luota omiin voimavaroihinsa tai tunnista niitä, eikä tällöin niiden hyödyntäminen ole mahdollista. Toisaalta yksilöllä voi olla sellaisia voimavaroja, joita yhteiskunta ei tunnista tai tunnusta, mikä taas estää osallisuuden kokemuksen. Osallisuuden kokemus liittyy siis vahvasti yksilön elintasoon, perustarpeisiin ja -oikeuksiin, kuulumisen ja kuulluksi tulemisen kokemuksiin sekä itsensä toteuttamisen mahdollisuuksiin. Esimerkiksi hyvä terveys ja tulotaso tukevat yksilön toimintamahdollisuuksia ja näin ollen myös osallisuuden toteutumista. (Särkelä-Kukko 2014, 39–40.)

3.3 Osallisuus tutkimusten valossa

Yhteiskunnassa tunnustetaan nuorten osallisuuden vahvistaminen tärkeäksi ja aiheetta on tutkittu paljon (Alanko s.a.). Vaikka nuorten osallisuudesta puhutaan enemmän kuin ennen, arvioidaan osallisuuden kokemusta usein aikuisten asettamien normien ja mittareiden kautta (Pyyry 2012, 36). Nuorten omia osallisuuskokemuksia ja siihen liittyviä haasteita on tuotu esille kansallisessa, että kansainvälisessä tutkimuksessa. Kiilakosken ym. (2012) mukaan tutkimukset ovat kiinnittäneet huomioita ryhmämuotoiseen osallisuuteen yksittäisten osallistujien osallisuuskokemusten sijaan (Alanko s.a).

Selvityksistä käy ilmi, että lapset ja nuoret tulevat mielestään liian vähän kuulluksi, erityisesti päätöksenteossa. Aikuiset eivät huomioi heidän ajatuksiaan tai vaikuttamistyötä riittävästi. Kesällä 2018 tehdyn kyselyn mukaan lapset ja nuoret pitävät kuulemistaan päätöksentekoprosessissa tärkeänä, sillä silloin aikuisten tekemät päätökset vastaavat parhaiten myös heidän tarpeisiinsa. He

kokivat tärkeäksi saada arvostusta päättäjiltä. Vastaajat kokivat omalla toiminnalla ja yhteisellä tekemisellä olevan merkitystä muutoksen saamisen kannalta. Aikuisilta saatava ohjaus ja tuki koettiin toiminnassa tärkeäksi. Kyselyyn osallistuneista suurin osa oli lasten tai nuorten valtuustossa, foorumissa tai parlamentissa. (Hipp ym. 2018, 4.)

THL:n (s.a.) mukaan tutkimukset osoittavat ihmisen tekevän hyvinvointiaan palvelevia valintoja, mikäli hän kokee itsensä osalliseksi. Osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien tukemisella on merkittävä vaikutus kaikkien, erityisesti heikommassa asemassa olevien väestöryhmien, hyvinvointiin, terveyteen ja turvallisuuteen. Osallisuuden kokemus voi olla syy tai seuraus suhteessa muuhun hyvinvointiin. Esimerkiksi tunne osattomuudesta voi heikentää mielenterveyttä ja samaan aikaan mielenterveyshäiriöt voivat madaltaa osallisuuden kokemusta. Osallisuuden kokeminen ja hyvinvointi voivat siis joko ruokkia tai heikentää toinen toisiaan. Syrjäytymiskehitys voidaan katkaista luomalla vahvemmin mahdollisuuksia osallisuudelle. (THL s.a.)

Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokra kehitti vuonna 2017 osallisuusindikaattorin, jolla tutkitaan heikommassa asemassa olevien työikäisten osallisuuskokemuksia ja niiden yhteyttä koettuun hyvinvointiin (THL 2020a). Tutkimuksessa havaittiin psyykkisen kuormittuneisuuden, yksinäisyyden ja pitkäaikaisen työttömyyden olevan vahvassa yhteydessä heikkoon osallisuuden kokemukseen. Osallisuuden kokemus oli sitä heikompi, mitä yksinäisempi ihminen oli ja mitä pidempään hän oli ollut työttömänä. Tutkimuksessa huomattiin myös, mitä pidemmälle ihminen suunnitteli tulevaisuuttaan, sitä vahvempi hänen osallisuuskokemuksensa oli. (THL 2020c.)

Romakkaniemi ym. (2018, 3) tutkivat sosiaalisen kuntoutuksen palveluja käyttäviä nuoria Lapissa ja heidän osallisuuttaan. He havaitsivat tutkimuksessaan kolme erilaista osallisuuden kertomustyyppiä: katkoksellinen osallisuuden kertomustyyppi, paikallisuuteen kiinnittyneen osallisuuden kertomustyyppi sekä rajoitetun osallisuuden kertomustyyppi. Kertomustyypit kuvaavat sitä, mitä kautta nuoren osallisuuden kokemus rakentuu. (Romakkaniemi ym. 2018, 52–53.) Katkoksellisen osallisuuden kertomustyyppissä nuoren polkuun peruskoulusta opiskelemaan tai työelämään kuuluu monia katkoksia, keskeyttämissiä ja

uusia alkuja. Nämä katkokset liittyvät usein terveydellisiin ongelmiin ja toimijuutta heikentäviin kokemuksiin. (Romakkaniemi ym. 2018, 54.) Paikallisuuteen kiinnittyneen osallisuuden kertomustyyppissä osallisuus kytkeytyy vahvasti paikallisiin sosiaalisiin verkostoihin, paikallisiin rakenteisiin sekä luontoon (Romakkaniemi ym. 2018, 58). Rajallisen osallisuuden kertomustyyppiin taas liittyy lukuisia osallisuuden toteutumista haittaavia tekijöitä kuten sosiaalisia ongelmia, hallitsemattomia elämäntapahtumia sekä arjen repaleisuutta. Näissä tapauksissa nuori jää ulkopuolelle niissä yhteisöissä, joiden tulisi tarjota pohja nuoren sosiaaliselle osallisuudelle (Romakkaniemi ym. 2018, 60.)

3.4 Osallisuuden tukeminen osana syrjäytymisen ehkäisemistä

Osallisuutta on syytä ajatella prosessina ja vastakohtana syrjäytymiselle. Osallisuus ei ole ominaisuus yksilössä. Se ei myöskään ole saavutettavissa oleva pysyvä tila, vaan osallisuuden taso voi vaihdella eri elämäntilanteissa. On luonnollista, että osallisuuden tai yhteiskunnallisen aktiivisuuden määrä vaihtelee elämän eri vaiheissa. (Raivio ym. 2013, 15.)

Kun halutaan torjua osattomuutta, emme huolehdi ”meistä” vaan aina ”niistä toisista”. Osallisuutta edistäviä toimia suunnataan tiettyihin ihmisryhmiin, joista käytetään sellaisia ilmaisuja kuin riskiryhmät, haavoittuvassa asemassa tai syrjäytymisvaarassa olevat, syrjäytyneet, passiiviset ja poissaolevat. On kuitenkin hyvä muistaa, etteivät syrjäytyneiksi leimatut aina näe itseään syrjäytyneinä. Sanaa osallisuus suositaan voidaksemme vältellä syrjäytymispuheiden syrjäyttävyyttä. Me ja muut -puhe on perustavanlaatuisen tapa hahmottaa yhteiskuntaa ja maailmaa. (Raivio ym. 2013, 15.)

Yksi tärkeimmistä keinoista tukea nuorten osallisuutta ja näin ollen ehkäistä syrjäytymistä on koulutus. Koulutuksen kautta nuoria saadaan nostettua takaisin työmarkkinoille ja edes jollain mittapuulla osaksi yhteiskuntaa. Kiilakoski ym. (s.a.) pohtivat, millainen vaikutus nuorten osallisuudella on syrjäytymiskehityksen etenemiseen tai katkeamiseen. Oletus on, että mahdollisuudet osallisuuteen ja osallisuuskokemukset yläkoulussa heikentävät osallisuuden kannalta negatiivisten olosuhteiden vaikutusta myöhempään elämään ja voivat näin ollen estää tai katkaista syrjäytymiskehityksen. (Kiilakoski ym. s.a.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen kohde, tutkimuskysymykset ja kohdejoukko

Tutkimuksen kohteena on nuorten kokemukset osallisuudesta sekä se, miten nuoret määrittelevät osallisuuden. Tutkimus pyrkii vastaamaan kysymykseen ”miten syrjäytymisvaarassa olevat nuoret itse määrittelevät osallisuuden?”, sekä kysymykseen ”millaisia kokemuksia syrjäytymisvaarassa olevilla nuorilla on osallisuudesta?”.

Kohdejoukkona on syrjäytymisvaarassa eli yhteiskunnan mittapuulla hankalassa elämäntilanteessa olevat nuoret. Tutkimukseen osallistujat ovat 18–28-vuotiaita Mikkelissä sijaitsevan Kulttuuripaja Kajon kävijöitä. Tutkimukseen osallistuminen perustuu täysin vapaaehtoisuuteen. Kriteereinä tutkimukseen osallistumiseen toimii ainoastaan ikä, halu osallistua tutkimukseen sekä edes yksi käyntikerta Kulttuuripaja Kajolla. Tutkimukseen osallistujilta ei siis vaadita säännöllistä osallistumista Kajon toimintaan.

Tutkimuksen kohdejoukoksi valikoitui suoraan opinnäytetyön tilaavan tahon eli E=mc2 – Nuorten osallisuudesta energiaa Etelä-Savoon -hankkeen kohderyhmä. Kulttuuripaja Kajo valikoitui yhteistyökumppaniksi sillä perusteella, että Kajon kävijät ovat nuoria, joilla on haasteita mielenterveyden kanssa tai muuten hankala elämäntilanne ja heitä voidaan näin ollen pitää syrjäytymisvaarassa olevina. Tutkimuksen tarve nousi esiin tilaajalta. Hankkeen kohderyhmänä ovat heikommassa työmarkkina-asemassa olevat nuoret (Etelä-Savon maakuntaliitto s.a.). Siitä syystä kiinnostus kohdistui juuri työpajanuorten kokemuksiin. Opinnäytetyö on teorialähtöinen.

4.2 Tutkimusote ja aineistonkeruumenetelmä

Tutkimusotteena tässä opinnäytetyössä käytetään laadullista tutkimusta. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ilmiön ymmärtäminen, selittäminen ja tulkinta (Pitkäranta 2014, 27). Tutkimusotteeksi valikoitui laadullinen tutkimus, sillä opinnäytetyön keskiössä ovat nuorten kokemukset. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on luonnehtia, kuvailla ja tulkita sellaisia reflektiivisiä ilmiöitä, jotka liittyvät usein psyykkisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin yhteyksiin (Pitkäranta 2012, 33).

Aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee teemoittain (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48).

Teemahaastattelu soveltuu hyvin aineistonkeruumenetelmäksi, kun halutaan tietää mitä joku ajattelee jostakin asiasta. On yksinkertaisempaa ja usein tehokkainta kysyä suoraan kyselylomakkeen sijaan. (Eskola ym. 2018.) Teemahaastattelu soveltuu erinomaisesti tähän opinnäytetyöhön, sillä keskiössä on yksittäisten ihmisten kokemukset. Teemahaastattelu korostaa haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän näkemyksiään tilanteista, sekä ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioilleen antamansa merkitykset ovat keskeisiä, sekä sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48). Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan. Analysointi tapahtuu litteroidun aineiston pohjalta. Teemahaastattelussa käytetään apuna myös puolistrukturoitua lomaketta havainnollistamisen tukena, sillä osallisuus voi olla aiheena monitulkintainen ja epäselvä.

4.3 Aineistonkeruuprosessi

Aineistonkeruuprosessi alkoi teemahaastattelurungon (liite 1) laatimisella. Haastattelurunko hiottiin viimeisimpään muotoonsa yhteistyössä opinnäytetyön tilaajan kanssa, jotta aineistosta tulisi mahdollisimman hyödyllinen tilaajan näkökulmasta. Tilaaja hyväksyi haastattelurungon ennen sen käyttöönottoa.

Teemahaastattelurunko koostui viidestä teemasta, joista kaksi ensimmäistä vastasivat toiseen tutkimuskysymykseen ja loput kolme toiseen. Ensimmäiset teemat olivat osallisuuden määritelmä nuorten näkökulmasta ja osallinen ihminen. Näillä teemoilla haettiin aineistoa tutkimuskysymykseen: miten nuoret määrittelevät osallisuuden? Kolme viimeistä teemaa olivat osallisuus lähiyhteisössä, osallisuus yhteiskunnallisella tasolla ja osallisuus omassa elämässä. Nämä kolme teemaa tulivat suoraan opinnäytetyön teoreettisesta viitekehyksestä Rouvinen-Wileniuksen ja Särkelä-Kukon (2014) teoriasta jäsentää osallisuutta. Aiheen pilkkominen lähiyhteisön, yhteiskunnallisen ja oman elämän tasoihin oli meidän mielestämme selkeä ja helposti lähestyttävä tapa jaotella osallisuutta ja sopi näin ollen tutkimuksen kohderyhmälle.

Haastatteluja toteutettiin yhteensä viisi ja kaikki niistä toteutuivat keväällä 2020. Kaksi haastatteluista toteutettiin Kulttuuripaja Kajon tiloissa ja kolme etäyhteyksien avulla poikkeusolojen vuoksi. Etäyhteyksillä toteutetuissa haastatteluissa alustana käytettiin Microsoft Teamsia. Haastattelut nauhoitettiin litterointia varten. Haastattelujen kestossa oli suurta vaihtelua, ne kestivät puolesta tunnista puoleentoista tuntiin.

Etsimme haastateltavia sekä kiinnittämällä ilmoituksen (liite 2) Kulttuuripaja Kajolla olevalle ilmoitustaululle sekä vieraillemalla Kajolla ja kysymällä nuorilta suoraan. Vierailimme Kulttuuripaja Kajolla useita kertoja ennen haastattelujen aloittamista. Tavoitteenamme oli tehdä itseämme nuorille tutummiksi, jotta haastatteluihin osallistuminen tuntuisi heille helpommalta. Vierailimme useissa eri ryhmissä ja osallistuimme niissä toimintaan.

4.4 Aineisto ja analyysi

Aineiston analyysimenetelmäksi valikoitui aineistolähtöinen sisällönanalyysi, sillä se tarjoaa väljän teoreettisen kehyksen aineiston jäsentämiseen (Sarajärvi ym. 2017, 78). Näin ollen se sopii laadullisen tutkimuksen teemahaastattelun avulla kerätyn aineiston analyysimenetelmäksi. Sisällönanalyysia käytetään tutkittavan ilmiön kuvaamiseen tiivistetyssä ja yleisessä muodossa ja se mahdollistaa dokumenttien systemaattisen ja objektiivisen analysoinnin. On kuitenkin tärkeää muistaa, että sisällönanalyysi tarjoaa vain tavan järjestää aineisto ja jotta tutkimus ei jää keskeneräiseksi, tulee johtopäätösten tekemiseen kiinnittää erityistä huomiota. (Sarajärvi ym. 2017, 87.)

Sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on päättää, mihin asioihin aineistoissa kiinnostus kohdistetaan. Toisessa vaiheessa aineisto käydään läpi ja erotetaan muusta aineistosta ne asiat, jotka kiinnostuksen kohteeseen sisältyy. Sen jälkeen aineisto luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään ja lopuksi kirjoitetaan yhteenveto. Heikkoutena tässä analyysimenetelmässä onkin kiinnostuksen kohteen rajaaminen, sillä erityisesti aloittelevan tutkijan voi olla hankalaa jättää muut aineistosta nousevat kiinnostavat asiat seuraavaan tutkimukseen. (Sarajärvi ym. 2017, 78–79.) Tulosten esittelyssä viittaamme haastateltaviin koodeilla A, B, C, D ja E.

5 TULOKSET

5.1 Haastateltavien määritelmä osallisuudelle sekä osattomuudelle

5.1.1 Osallisuuden määrittely

Tarkastelimme teemahaastattelussa osallisuuden määrittelyä kysymysten kautta sekä osallisuudesta että osattomuudesta. Toisille haastateltavista oli helpompaa lähestyä suoraan kysymystä siitä mitä on osallisuus ja toisille sen kautta, mitä se ei ainakaan ole. Osallisuuden määrittelyssä kysyimme pääsääntöisesti osallisuudesta yleisellä tasolla ja henkilökohtaisempiin kokemuksiin suuntasimme myöhemmässä osallisuuskokemusten osiossa.

Vaikka nuorten osallisuudesta puhutaan enemmän kuin ennen, arvioidaan osallisuuden kokemusta usein aikuisten asettamien normien ja mittareiden kautta (Pyyry 2012, 36). Haastattelun alussa kysyimme, kuinka haastateltavat itse määrittelisivät osallisuuden tai mitä sana osallisuus tuo heille mieleen. Yksi vastaajista kertoi osallisuuden olevan hänelle täysin uusi termi, eikä osannut kertoa mihin se liittyy. Kahdelle haastateltavalle osallisuus oli terminä tuttu. Vastauksista nousi eniten esille ryhmään kuuluminen ja johonkin kodin ulkopuoliseen toimintaan osallistuminen. Vastaajat näkivät osallisuuden jakautuvan yksilön kokemukseen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Yhteiskunnallisena osallisuutena nähtiin opiskelu tai töissä oleminen. Myös vaikuttamismahdollisuudet, tuen saaminen ja oma kokemus yhteisöön kuulumisesta mainittiin. Haastateltavien vastauksista löytyi yhtäläisyyksiä erityisesti Raivion ja Karjalaisen (2013, 16) osallisuuden jaottelun toimijuutta kuvaavaan *acting-* ja yhteisöllisyyden *be-longing-*osuuksiin (Raivio ym. 2013, 16).

C: Se, että kuuluu johonkin ryhmään. Pitää siellä tehtävistä asioista ja ihmisistä ja sitten tulee kuulluks siinä ryhmässä.

Osallisen ihmisen ja hänen elämäntilanteensa haastateltavat näkivät yksilön sijaan vuorovaikutukseen perustuvana asiana. Samassa ympäristössä tai yhteisössä voi olla erilaisia kokemuksia osallisuudesta. Eräs vastaaja korosti erityisesti yksilön kokemusta omasta merkityksestään ja vaikutusmahdollisuuksistaan yhteisöissä. Myös Kiilakosken mukaan yksilön on koettava itsensä toi-

mijana ja hänellä on oltava mahdollisuus toimia (Kiilakoski 2017, 265). Osallisen ihmisen ajateltiin hakeutuvan toisten ihmisten seuraan ja hän kokee olevansa tärkeä. Osallisella ihmisellä on haastateltavan mukaan mahdollisuuksia vaikuttaa ja luoda asioita omalla toiminnallaan.

E: Se on kuitenkin vahvasti myös oma kokemus, tavallaan samassa yhteisössäkin voi olla, esim. vaikka koulu. Niin siellä voi olla erilaisia kokemuksia osallisuudesta, tavallaan vaikka se arki on näennäisesti samanlaista kaikille. Ja sit joku kokee olevansa tosi sillein, että mulla on niin kun hyvä yhteisö ja paljon mahdollisuuksia kaikkeen ja toinen taas kokee, että mä oon ulkopuolinen kaikesta ja ei oo.

Yhteiskunnalla nähtiin olevan vaikutusta siihen, onko ihminen osallinen vai osaton. Haastateltavat nostivat esille arjen mahdollisuudet ja tilanteet, joissa voi olla aktiivinen. Myös tuen saamisen tärkeyttä korostettiin näihin mahdollisuuksiin tarttumisen ja oman toimimisen tukena, ellei jopa edellytyksenä. Myös ystävien ja lähipiirin mainittiin vaikuttavan osallistumiseen. Osallisuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat kuulluksi tuleminen ja aito kohtaaminen, sekä aktiivinen vastaanottaminen ja hyväksyminen omana itsenään. Sisäinen motivaatio on oleellinen osa osallistumista ja osallisuuden kokemuksen syntyä.

A: Mutta ehkä mulle itelleni tärkein on se, että jos mä voin vaikka auttaa. Et mun olemassaololla ja työllä on merkitystä oikeesti.

B: Noissa pajoissa ja niissä on sillee niin sanotusti, et niitten on pakko ottaa osalliseksi. Et se ois enemmän merkityksellisempää, jos ois sellanen vapaaehtonen osallistuja tai jotain tällästä.

Osallisuuden kokemisen nähtiin piristävän ihmistä ja pitävän "mielenvireyttä yllä". Osallisuuden koettiin lisäävän kontaktien määrää ja tuovan ystäviä. Särkelä-Kukko (2014, 41) mukaan kuulluksi tulemisella, yksilön tunteiden ilmaisulla, sen vapaudella ja niihin suhtautumisella on merkittävä osa yhteenkuuluvuuden kokemuksella yhteisöissä. Haastatteluissa omana itsenään nähdyksi sekä kuulluksi tulemistä pidettiin tärkeänä osallisuuden kokemuksen edellytyksenä.

C: Enemmän vaikuttaa se, et kokee sen arvostuksen, et tulee nähdyks ja kuulluks jollain tavalla.

5.1.2 Osattomuuden määrittely

Eräs haastateltava määritteli osattomuuden yksin olemisena. Syrjäytymiskehitystä edistävästä ulottuvuuksista sosiaalisessa ulottuvuudessa on kyse sosiaalisen verkoston heikkoudesta tai puutteista, mikä vaikeuttaa yhteiskuntaan ja lähiyhteisöihin kiinnittymistä (Jyrkämä 1986, 39-40). Haastateltavan näkemyksensä mukaan osattomuus syntyy yksilön ulkopuolisuuden kokemuksesta. Ulkopuolisuuden kokemus taas voi kertoa arvostuksen puutteen kokemuksesta. Kokemus arvostuksesta sosiaalisissa yhteisöissä ja lähipiirissä vaikuttaa osallisuuden kokemukseen. Myös arvostus yhteiskunnan jäsenenä, kansalaisena ja kuluttajana vaikuttaa (Särkelä-Kukko 2014, 42–43).

B: On iha iteksee. Ei niinku kuulu olevan osana missään.

Osattomuuden nähtiin korreloivan avun saamisen puutteen kanssa. Esimerkiksi ahdistuneen tai masentuneen ihmisen kotiin jäämisen nähtiin johtuvan ensisijaisesti avun puutteesta. Kotiin jäämisellä viitattiin livenä tapahtuvien sosiaalisten kontaktien sekä yhteisöjen ulkopuolelle jättäytymiseen. Kotiin jääminen nähtiin osattomuutena. Tuen puute, ryhmiin kuulumattomuus, sosiaalisten kontaktien niukkuus ja työttömyys yhdessä nähtiin osattomuutena. Halu kuulua johonkin ei vielä riitä osallisuuden saavuttamiseen, jos ei sosiaalisia kontakteja yksinkertaisesti ole. Eräs vastaajista näki osattoman ihmisen mahdollisesti myös itse torjuvan muiden lähestymisyriytykset ja näin ylläpitävän osattomuutta.

A: Sellanen ihminen ois niinku osaton, jolla ei yhtään niinku selasta kodin ulkopuolella tapahtuvaa tämmöstä mahdollisuutta käydä missään.

C: Sitten jos on semmonen ihminen, että hän itse torjuu toisten lähestymisyriytykset, vaikka ei vastaa puheluihin ja viesteihin ja vetäytyy vaan jonnekin omiin oloihinsa, niin semmonen ei oo osallinen.

Osa haastateltavista näki selkeästi ympäristön odotuksilla ja tuen puutteella olevan vaikutusta osattomuuden kokemuksen syntyyn. Eräs haastateltava ajatteli ahdistuneiden ja masentuneiden syrjäytyvän, jos he eivät saa riittävästi apua kotoa lähtemiseen. Kiilakoski (2017, 265) kuvaa osallisuudessa olevan kysymys yksilön ja minkä tahansa häntä suuremman yksikön välisestä suhteesta. Omakohtaisesti osattomuuden sekä riittämättömyyden tunnetta haas-

tateltavalle aiheutti yhteiskunnan normit osallisuuteen liittyen ja niiden puuttuminen omasta elämästä. Näiksi normeiksi voidaan tulkita haastateltavien vastauksien perusteella muun muassa työ, opiskelu, tutkinto ja äänestäminen. Osattomuutta ajateltiin aiheuttavan myös resurssien, kuten rahan puute. Rahattomuus koettiin yhteiskunnassa toiseuttavana. Vastauksista nousi esiin kokemus, ettei omaan rahatilanteeseensa voi vaikuttaa juurikaan. Eräs haastateltava kuvasi tätä yhteiskunnan taholta tapahtuvana köyhien syrjäyttämisenä. Syrjäytymiskehitystä edistävästä ulottuvuuksista vallankäytöllisellä ulottuvuudella tarkoitetaan yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa itseensä liittyviin asioihin (Jyrkämä 1986, 39-40).

A: Että se on vähän niinku, et onhan se paljon myös itsestä kiinni, mutta mä koen, että mä en ehkä saa aikaseks niitä tiettyjä asioita, jotka niinku yhteiskunta määrittelee, että sinä oot [näyttää käsillä lainausmerkit] "normaali". Ni sen takia mä koen, että mä oon vähän semmonen liiruaja.

E: Jos vaikka jossakin kokee sillein, että ei jotenkin oikeesti voi vaikuttaa mihinkään tai mulle ei oo väliä tai... niin kun se semmonen... Joo. Tässäkin taas tietysti yhteiskunnallisesti niin sitten syrjäytetään kaikki köyhät ja tämmöset.

Osattomuutta nähtiin olevan sosiaalisten kontaktien vähäisyys. Kontaktien vähäisyyden määrän nähtiin johtuvan terveydellisistä syistä tai elämäntilanteesta. Vastauksista nousi myös esiin ihmisten henkilökohtaiset eroavaisuudet uusien ihmissuhteiden luomisen taidoissa. Jos uusiin ihmisiin tutustuminen oli koettu aiemmin vaikeaksi, oli se huonon kokemuksen jälkeen entistä vaikeampaa.

C: Esimerkiks psyykkiset, fyysiset ja elämäntilanteeseen liittyvät syyt ja kaikki tälläset moniulotteiset... esimerkiks... no voi olla joku mielenterveyshäiriö, että ei masennuksen takia vaikka jaksaa nousta sängystä ylös tai sitten joku fyysinen rajote, että ei pysty nousee sieltä sängystä ylös. Ja sitten elämäntilanne voi olla semmonen, et on vaikka työttömänä ja sit ei oo niitä työkavereita ja kontakteja sitäkään kautta ja... sillain niin.

E: Esimerkiks se, että vaikka koulussa jätetään se sen varaan, että miten ihmiset epävirallisesti sattuu tutustumaan toisiinsa, niin sehän on just niille, jotka kokee sen vaikeaksi, niin se on kaikkein vaikein. Ja sit on ne, jotka jo valmiiks... joille se on helppoa, niin niille se on. Mut sit, jotka tarvis sitä semmosta, niin sit jää taas kokemus siitä, et mä en taaskaan pystyny tähän.

Osattomuuden koettiin olevan pahaksi ihmiselle, lisäävän yksinäisyyttä, ahdistusta ja masennusta. Osattomuuden nähtiin olevan itse itseään vahvistava

kierre. Myös muiden suhtautumisen nähtiin vaikuttavan ajatukseen itsestä toimijana ja vahvistavan näin kierrettä.

A: Sellanen ihminen, joka kokee olevansa osaton tai että hänellä ei oo niinku mitään. Ni sellanenhan varmaan vetäytyy entistä enemmän kuoreensa ja turhautuu ja ahdistuu ja masentuu.

E: Jos kokee että ei mulla oo mitään väliä eikä kannatakaan yrittää mitään, niin sit ei tuu yritettyäkään. Se toteuttaa itseään se, se ajaa vielä syvemmälle sitä.

E: Ei sano mitään, koska kukaan ei oletakaan, että sä sanot mitään.

5.2 Osallisuuskokemukset lähiyhteisöissä

5.2.1 Yhteisöihin kuulumisen ja yhteisöjen merkitys

Kysyttäessä yhteisöistä, joihin haastateltavat kuuluvat, kertoivat kaikki kokevansa Kulttuuripaja Kajon yhteisöksi ja kokevansa myös kuuluvansa tähän yhteisöön. Muita esille nousseita yhteisöjä oli muun muassa kaveriporukat, koulu, seurakunta, työyhteisö ja harrastusseurat. Osa haastateltavista piti myös perhettä yhteisönä.

C: No muun muassa lapsuuden perhe, niin kun äiti, isä ja veli, sitten kaverit, niin kun kaveripiiri ja koulu, sit seurakunta, kulttuuripajakin on silloin kun en oo koulussa tai oon etäopinnoissa.

Kaksi haastateltavista kertoi, ettei koe kuuluvansa mihinkään yhteisöön Kulttuuripajalla käymisen lisäksi. Joihinkin yhteisöihin kuulumisen koettiin vaikeaksi määrittellä. Haastateltavien joistakin vastauksista kuuluikin vajaan jäännyt osallisuuden kokemus, sillä he kertoivat yhteisöistä, joissa viettävät aikaa, mutta eivät silti täysin koe kuuluvansa tähän yhteisöön. Esimerkiksi koulu näyttäytyi tällaisena yhteisönä. Osallisuus on mukana olemisen lisäksi yhteen kuulumisen tunnetta (Särkelä-Kukko 2014, 36). Ilman tätä yhteen kuulumisen kokemusta voidaan sanoa osallisuuden puuttuvan näistä yhteisöistä.

A: Mutta en mä koe varsinaisesti, että mä kuuluisin mihinkään tiettyyn yhteisöön tai ryhmään. Mutta Kajon toiminnassa yritän parhaani mukaan olla mukana.

E: Ja sitten kai mä lasken sen [koulun]. Se on vähän... koenko minä kuuluvani sinne. Minä olen teknisesti ottaen siellä. Ja mun mielestä se, että olen siellä ja en oikein kuulu, niin silti minä olen siellä, niin kyllä mä kuulun siihen. [naurahtaa] Se on sitten erikseen, missä mä tunnen ja missä mä oon. -- Se [koulu] ei kyllä ole arkiyhteisö mulle ollenkaan. Toivoisin, et se olisi myös. Tai siis se on arjessa läsnä oleva yhteisö, mut se ei oo semmonen, missä kokis sellaista kuulumista johonkin. Se on hyvin... haluaisin kyllä.

Yhteisöihin kuuluminen ja kokemus siitä opettaa vuorovaikutustaitoja, tuo iloa, sosiaalisia kontakteja, ystäviä ja mielekästä sisältöä elämään vastaajien mukaan. Yhteisöt ja niihin kuuluminen koettiin itselle tärkeäksi.

B: No ne [yhteisöt] antaa puuhaa, jotai sisältöä päiviin. Ja kiva tuota, että on jotain puuhaa. Ja sitten myös saa jutella muitten kanssa, ettei oo iteksee koko ajan.

D: Ilo ja onnellisuus. Et ollaan yhtenä kaikki.

Hyväksi yhteisöksi määriteltiin yhteisöt, joissa voit vaikuttaa itselle sopivassa määrin yhteisöön tai sen toimintoihin. Yhteenkuuluvuuden tunnetta ja arvostetuksi tulemistä omana itsenä pidettiin oleellisena. Lähes kaikki vastaajat pitivät yhteisöjä itselleen tärkeinä. Yksi vastaajista myös kertoi, ettei hänellä ole erillisiä ystäväporukoita muiden yhteisöjen rinnalla lainkaan ja olevansa tilanteeseen tyytyväinen.

A: Sopivasti opettaa sitä että sä olet isompi osa tai siis pieni osa jotain isompaa niinku "yhteisöä". Ite tykkään just siitä, että sä voit vaikuttaa asioihin, mut kaikki ei riipu sinusta. Et ei oo niinku sun vastuulla, mut sut silti otetaan niinku, huomioidaan. Sinä olet kuultu ja niinku näin. Ni mä tykkään siitä. Sellaset ryhmät ja yhteisöt on tosi kehittäviä missä voi niinku ihan oikeesti joku oppia näitä, saa onnistumisen tunnetta ja oppii vuorovaikutustaitoja ja niinku näin. -- Ja kokee kuuluvansa johonki. Yhteenkuuluvuudentunnetta ja niinku sut otetaan huomioon, sä saat olla sellanen kun sä olet.

E: Mä oon saanu sen kokemuksen siitä, että olen tärkeä yhteisön jäsen.

Osallisuudelle edellytyksenä nähtiin osallistuminen, jossa osalla haastateltavista oli puutteita. He pitivät niin sanottua "kotiin jäämistä" merkkinä osattomuudesta. Myös syrjäytymistä käsittelevässä tutkimuksessa nuoret kuvailivat syrjäytymistä kotiin jumittumiseksi ja sosiaalisten suhteiden katkeamiseksi

(Aaltonen ym. 2015, 122–123). Eräs haastateltava kuvaili lähiyhteisöjen ja muiden ihmisten vaikuttavan paljon siihen, lähteekö nuori kotoa ja osallistuuko kodin ulkopuolisiin toimintoihin. Hän piti lähiyhteisön luomaa kannustusta ja painetta osallisuutta edistävänä asiana, sillä yksin on vaikea lähteä etsimään osallisuuden kokemuksia tarjoavia mahdollisuuksia. Toinen haastateltava kuvaili entisten ulkopuolisuuden ja osattomuuden kokemusten luoneen hänelle ennako-odotuksen osattomuudesta myös kaikissa uusissa ympäristöissä ja yhteisöissä. Tämän ennakkokäsityksen kumoutumiseen hänen mielestään vaaditaan yksilön aktiivista kontaktin hakemista yhteisössä, mutta myös vastavuoroisesti yhteisön tulee aktiivisesti hakea kontaktia tähän nuoreen. Myös Särkelä-Kukon ja Rouvinen-Wileniuksen (2014, 9–10) osallistumisen portaita kuvataan osallisuutta ympäröivässä yhteisössä kiinnittymisenä yhteisöihin, yhteenkuuluvuuden sekä turvallisuuden kokemuksina (Särkelä-Kukko 2014, 9–10).

5.2.2 Lähiyhteisöissä nähdyksi ja kuulluksi tuleminen

Rooleista puhuttaessa haastateltavilta nousi esiin useita erilaisia ryhmärooleja. He kuvailivat roolejaan yhteisöissä ja ryhmissä esimerkiksi sanoilla: tarkkailija, aktiivisen osanottajan rooli, opiskelijarooli, täsmällinen ja tunnollinen höpöttelijä sekä hiljainen ja ulkopuolinen tyyppi. Eri tilanteissa tai yhteisöissä osa haastateltavista koki omaavansa erilaisia rooleja. Itse valituissa yhteisöissä myös roolit koettiin itse valituiksi ja useammin itselle mieluisiksi. Yhteyksissä, joissa ympäröivät ihmiset valikoituvat itsestä riippumattomasti tai joissa käyminen on jostain syystä edellytys, koettiin ryhmäroolit useammin ulkoapäin määritellyiksi. Osa haastateltavista nosti koulun esimerkkinä yhteisöstä, joissa he kokivat omaavansa vähemmän mieluisia ryhmärooleja.

C: Kaveripiirissä mulla on semmosen aktiivisen osanottajan rooli, et mä oon yleensä se, joka tekee sen aloitteen, et soittaa tai laittaa viestiä. Ja sitten koulussa toki semmonen opiskelijarooli ja seurakunnassa sitten semmonen täsmällisen, tunnollisen höpöttelijän rooli.

E: Siellä [koulussa] on jääny just semmonen ryhmärooli, et olen semmonen hiljainen, ulkopuolinen tyyppi, joka sluibailee kaikessa. No, sen mä kyllä teenkin. Siitä on tullu semmonen ryhmärooli-identiteetti. -- Tää on just se, et se on mulle semmonen, et mä en osaa oikein olla missään muussa roolissa. Just se turvallisuus-asia. Tää tulee just omasta historiasta. En oo halunnu ottaa sitä

roolia, et olen tavallaan joutunu ottamaan. Ja sit se on myös annettu. Tavallaan kukaan ei oota multa mitään muuta roolia. Tai ehkä vähän sillein on semmonen olo, että on yksin siinä. Ettei voi kellekään sanoo, että hei mä haluaisin muuttaa tätä asiaa.

Itse valittujen roolien koettiin vahvistavan nähdynsi tulemisen kokemusta. Samoissa yhteisöissä, joissa koettiin ryhmäroolit itse valituiksi ja mieleiseksi, koettiin myös vahvempaa osallisuutta ryhmän jäsenenä.

E: Olo, että ihmiset tuntee mut, tietää mistä mä oon innoissaan. Ja sit myös se, et tietää millaset tilanteet mulle on ehkä vaikeita, niin sekin on semmonen, et mä kuulun — mut tiedetään.

Haastateltavat yleisesti kokivat kulttuuripajan paikaksi, jossa tulee kohdatuksi omana itsenään. Kulttuuripajalla saa tehdä itselleen mieluisia asioita ja vastaajien mielestä mielipiteitä kuunnellaan hyvin. Yhteisössä, jossa tulee kohdatuksi, on helpompi tuoda mielipiteitään julki ja innostaa myös muita. Vastauksista käy ilmi, että positiivinen vuorovaikutteisuus tukee vuorovaikutuksen rakentumista edelleen.

D: Ainakin se, että kyllä tykkään pelata ainakin lautapelejä. Että, saan sillein innostamaan muitakin pelaamaan. Saattaa huomata, joku saattaa tullakin.

E: Se, et on ollu se, että minä juuri nyt riitän rakentamaan tätä. Ja sitten että on turvallista kokeilla mennä myös vaikeisiin tilanteisiin, käsitellä. -- Olen tärkeä yhteisön jäsen, voin turvautua muihin. Niin se on minulle uusi kokemus. Ja vasta nyt osannu sanottaa sen turvattomuuden tunne, mikä on ollut. Sit kun on saanu semmosen, et kuuluu johonkin, niin on päässy käyttämään semmosta... Ainahan mä oon ollu innostunut asioista ja mulla on ollu ideoita ja kaikkee, mut päässy semmoseen yhteisöön, missä pääsee näyttämään sitä ja käyttämään niitä vahvuuksiaan ja oppimaan uutta ja käsittelemään erilaisia tunteita turvallisesti.

Eräs haastateltava kertoi saaneensa luokkakavereiltaan negatiivisia kommentteja uskostaan ja ei enää ole halunnut puhua siihen liittyvistä asioista koulussa. Tästä syystä kokee, ettei häntä ole kohdattu omana itsenään. Hän kuitenkin kertoo tulevansa kohdatuksi itsenään seurakunnassa sekä perhe- ja kaveripiirissä. Myös toinen haastateltava kertoi koulun turvattomaksi paikaksi olla täysin oma itsensä. Vastauksista nousi esiin turvallisen tilan merkitys. Tilan, jossa tulee kohdatuksi omana itsenään ja voi vapaasti näyttää itsestään

kaikki puolet. Erään vastaajan mielestä ympäristön hyväksyessä myös epävarmuudet ja epäaktiivisuus, helpottuu myös aktiivinen osallistuminen ja tätä kautta asioihin vaikuttaminen.

E: On tajunnu tässä ihan viime syksynä, mä oon pitäny turvattomuuden ja ulkopuolisuuden tunteita normaalina asiana. Mä oon nyt tajunnu vasta, et ei tarvii. Ja sit siihen on tarvinnu oikeesti sen, et se ei ollu vaan se yksilö vaan nimenomaan on ollu sitä turvallista tilaa, missä on ollu myös turvallista kokea sitä turvattomuuden tunnetta. -- Jos ei ole sitä sellasta turvallista tilaa olla aktiivinen ja aloitteellinen. Koulussakin tullu se, että mä oon vääränlainen olemaan tässä jutussa. Nyt mä oon vasta tajunnu, et se ei ole niin. Itseään jos aattelee, et ei oo mahdollisuuksia, sit ite ei tee mitään ja sitten yhä enemmän tuntuu siltä, ettei oo mahdollisuuksia tehdä.

5.2.3 Lähiyhteisöissä vaikuttaminen

Nuoret kertoivat voivansa vaikuttaa melko paljonkin joissain yhteisöissään. Tällaisiksi yhteisöiksi luettiin työ- ja kulttuuripajat sekä muut vapaaehtoiseen ryhmä- ja vertaistoimintaan perustuvat yhteisöt. Haastateltujen mainitsemia vaikuttamistapoja olivat vertaisohjaajaksi kouluttautuminen ja ryhmien ohjaaminen itse, apuohjaajana toimiminen, säestäminen sekä kyselyihin vastaaminen. Vaikuttamismahdollisuutena mainittiin myös vapaaehtoiseen toimintaan osallistuminen ja siellä vapaus valita itse kenen kanssa viettää aikaa.

A: No siis Kajollahan on mahdollista opiskella tälläseks vertaisohjaajaksi, ni voit halutessas pitää ite siellä vaikka ryhmää. Jos oot kiinnostunu, no nyt siitä cosplaysta, ni voit pitää ite siellä cosplayryhmää. Mun mielestä se on tosi hieno mahdollisuus ja sellanen aika matalan kynnyksen mahdollisuus, että voit ite osallistuttaa itseäsi.

B: No kyllä siellä ryhmässä voi niinku mun mielestä valita sillee, et miten paljon osallistuu ja miten osallistuu ja sillee.

E: Se on oikeeta sosiaalisuutta just täällä Kajolla oleminen ja just se, että on tämmönen yhteinen juttu, mitä ollaan yhdessä rakentamassa. Se epävirallinen sosiaalisuus on kaikkein vaikein muoto. -- Kajolla koen voivani vaikuttaa kaikkeen, kun olen itse rakentamassa.

Vastauksissa näkyi "me ja ne päättäjät" -asetelma, jossa haastateltavat eivät itse kokeneet olevansa päättämässä asioista, vaan sen tekee "joku muu".

Tämä näkyi muun muassa vastauksessa, jossa haastateltava kertoi voivansa

vaikuttaa asioihin vertaisryhmässä kertomalla mielipiteensä päättäjille. Samoin toinen vastaaja kertoi, ettei hän voi vaikuttaa työpaikoilla, sillä se ei ole hänen osaamis- tai vastuualuettaan. Osallisuuden ongelmat voivat kytkeytyä vallan puutteeseen ja osallisuuteen vaikuttaa se, onko yksilöllä valtaa sekä mahdollisuuksia tehdä asioita, joita häneltä odotetaan (Särkelä-Kukko 2014, 46–47).

B: Sanoo päättäjille mielipiteistä ja sit niillä on niitä kyselysessioita aina, ni siinä jo kysellään.

D: No ainakin päiväkodissa en usko, että siellä voi, kun on lasten kanssa. Se on haastavaa... vaarallista tulis kyllä heille. Emmä tiedä, kaupassa... Sekin taas on ihan sama kun päiväkotia, ei siellä. Kun asiakkaita vaan pitää palvella ja tehdä niitä töitä, mitä on pyydetty.

Koulussa haastateltavista useampi kertoi vaikuttamismahdollisuuksia olevan melko heikosti tai sitten asioihin vaikuttaminen ei ollut mieleistä. Yksi haastateltava kertoi voivansa vaikuttaa koulussa todella paljon, sillä hän suunnittelee pääasiassa itse omat koulutehtävänsä. Hän kuitenkin kertoi, ettei pidä tästä menettelystä. Muut taas kokivat, ettei koulussa ilmapiiri ole riittävän yhteisöllinen, jotta he voisivat vaikuttaa. Koulussa vaikuttaminen saattaa vaatia aktiivista pyrkimystä vaikuttamiseen tai muutoin jäädä Arnsteinin (1969, 217) asteikon mukaan kuulemisen asteelle, jossa mielipiteiden huomioiminen jää valtaapitävien päätettäväksi.

E: [koulu] on taho, joka vaatii minulta asioita, mut joista ei saa millään tavalla semmosta signaalia, että minä olisin jotenkin tärkeä yhteisön jäsen. Haluaisin rakentaa tätä arkiyhteisöä ja olla... todellakin haluaisin. Mä haluaisin jotenkin, et ei oo semmonen kokemus, et vois vaikuttaa mihinkään. Siellä ei oo tilaa semmoselle nimenomaan kommunikaatiolle ja vuorovaikutukselle, joka rakentaa semmosta.

C: No siis kyllä mä jonkin verran pystyn vaikuttamaan [omissa yhteisöissä], mut se koulu on vähän semmonen, et siellä niin kun... siellä mä en koe hirveesti voivani vaikuttaa siihen.

5.3 Osallisuuskokemukset yhteiskunnassa

Kaikki haastateltavat mainitsivat vaaleissa äänestämisen yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinona ja vain yksi heistä ei ollut äänestänyt vaaleissa. Äänestämisen koettiin kuitenkin kaukaisena ja hankalana tapana vaikuttaa, eikä sillä koettu olevan paljoakaan merkitystä.

D: No, en mä tiedä sitä vielä (kokeeko äänestämisen omaksi tavaksi vaikuttaa), kun en oo ikinä äänestänyt ketään vaaleissa. Se tuntuu niin hankalalta.

B: No alussahan mä äänestin, mut jossai vaihees tuntu et sil ei oo mitään väliä niinku yhdellä äänellä. Ni sit mä en oo enää äänestänyt. Et en mä koe et sillois hirveesti mitään vaikutusta sillee.

Kaksi haastatelluista nuorista koki myös, että ehdokkaisiin ja heidän vaalilupauksiinsa on vaikeaa luottaa erityisesti, jos ehdokas ei ole tuttu, ja se tekee äänestämisestä itselle vaikean tavan vaikuttaa.

C: Vaaleissa äänestäminenkin tavallaan on sillein ihan luontevaa, mutta sit siinäkin pitää miettiä aika pitkälle, et onks tää nyt hyvä valinta ja tälle. Varsinkaan, jos ei tunne sitä ihmistä, jota aikoo äänestää.

Kahdesta haastatellusta nuoresta tuntui, etteivät he ole juuri lainkaan tai lainkaan vaikuttaneet yhteiskunnallisesti, koska he eivät ole äänestäneet vaaleissa eivätkä he kokeneet muitakaan perinteisiä, rakenteellisia vaikuttamiskeinoja omikseen. Osallisuuden kokemus syntyy, kun yksilö kokee asiat merkityksellisiksi oman elämänsä kannalta (Rouvinen-Wilenius 2014, 67). Itselle henkilökohtaisesti merkittäviin asioihin vaikuttaminen luo osallisuutta. Kumpikin haastateltavista haastattelun yhteydessä tajusivat vaikuttaneensa yhteiskunnallisesti muilla keinoin, kuten kulutusvalinnoilla tai arjen yhteisöjen rakentamisella. Erityisesti luonnon ja ympäristön hyvinvointi koettiin henkilökohtaisesti tärkeänä asiana, johon voi vaikuttaa omilla arjen valinnoilla.

A: Tää on vähän ehkä hassukin asia, mutta pesuaineet, niinku tiskaaineet ja pyykinpesuaineet, ni ne mä haluan, että ne on mahdollisimman luonnonmukasia, koska luonto on mulle niin tärkeä asia. Ja eläimet. Ni ilman luontoa ei olisi eläimiä, eikä olisi meitä. Ni mä

jotenki automaattisesti ajattelen, et nyt ku mulla on tätä eco cleanin tiskiainetta, ni mä voin samalla auttaa itteeni ja koko muita ihmisiä ja maapalloa. Kyl mä koen, et tollaset jokaisen parhaaksi näkemänsä pienet valinnat, tai ite ainakin koen, että sillä on merkitystä.

B: No varmaan kaikella mitä tekee on merkitystä johonki. En mä osaa sanoa, siinä on nii laaja kysymys. Kaikki vaikuttaa kaikkeen. Vaikka kierrätyksellä on vaikutusta. Ainakin mä haluisin ajatella, et sillä on vaikutusta ympäristöön. Ku sit jos näkee vaikka et joku viskoo muovipusseja kompostii, ni tuntuu et sillä ei oo mitää merkitystä. Mut sitten mä oon yrittäny kerätä roskia ja tämmöstä. Kyl mä uskon et sillä on merkitystä, et niitä ei jää sinne nii hirveesti vaikka niitä onki siellä enemmän. On sillä ainaki jotain merkitystä, et ei oo niin paljon sontaa ympäriinsä joka paikassa. No varmaa se miten käyttää rahaa ja mitä tekee. Onhan silläkin vaikutusta, et ku käy kaupassa, ni mitä ostaa. Ja mitä on päällä. Kaikkee.

E: Täällä (Kajolla) on kokenut sen, miten paljon tällaista tarvitaan. Miten on nähny sen, miten tää on muhun vaikuttanut ja miten muihin ja miten paljon täältä kertyy semmosta osaamista ja semmosta, mitä voi viedä sitten muuallekin omassa elämässään, muihin yhteisöihin ja muuta. Niin miten iso vaikutus tällä on laajemmin. -- Koen että vaikutan laajemmin. -- Mutta siis niin mulle se semmonen oman arjen, jotenkin arkiyhteisön vuorovaikutuksen rakentaminen on mulle semmonen tärkein vaikuttamisasia.

Muina yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinoina haastateltavat mainitsivat esimerkiksi musiikin tekemisen, kirjoittamisen, blogin pitämisen, kulutusvalinnat sekä toimimisen oman arkiyhteisön ja -ympäristön hyväksi. Nämä keinot haastateltavat kokivat itselleen luonteviksi sekä mieluisiksi ja he joko jo tekivät näitä asioita tai ajattelivat tekevänsä tulevaisuudessa.

Osallisuus yhteiskunnallisella tasolla liittyy demokratiaan ja yksilön mahdollisuuksiin vaikuttaa itseänsä koskeviin asioihin. Väestötasolla taas osallisuus on kytköksissä muun muassa tasa-arvoon ja terveyteen. (Rouvinen-Wilenius 2014, 67.) Melkein kaikki haastateltavat kokivat kuuluvansa yhteiskuntaan. Ainoastaan yksi ei ollut siitä varma. Suurimman osan mielestä yhteiskuntaan kuulumisen voidaan ajatella olevan sekä vapaaehtoista että pakollista. Kysyttäessä asiasta lisää, haastateltavat osasivat kertoa vain, miksi yhteiskuntaan kuulumisen on heidän mielestään pakollista, eivätkä sitä, miksi se olisi vapaaehtoista. Yhteiskuntaan kuulumisesta pakollista miellettiin tekevän verojen maksaminen ja yhteiskunnan palvelujen käyttäminen (esimerkiksi terveyden-

huolto). Yksi vastaajista sanoitti yhteiskunnan asenteiden ja arvojen heijastuvan meidän kaikkien elämään ja näin ollen yhteiskuntaan kuulumisen on pakollista.

5.4 Osallisuuskokemukset omassa elämässä

5.4.1 Vaikuttaminen omaan arkielämään

Kaikki haastateltavat kokivat voivansa vaikuttaa omaan arkielämäänsä. He mainitsivat voivansa vaikuttaa esimerkiksi päivänsä sisältöön, ruokaan ja liikuntaan. Yksi vastaajista koki haastavana sen, ettei voi vaikuttaa muiden ihmisten toimintaan. Näin ollen esimerkiksi ystävien tapaaminen on vaikeaa. Toinen haastateltavista taas nosti esiin puutteelliset resurssit ja niiden vaikutukset arkielämään. Myös Leemann ym. (2012) vaaditaan resursseja ja toimintavalmiuksia, jotta voidaan täyttää osallisuuden kokemuksen vaatimia tarpeita (Leemann ym. 2018, Kiilakosken 2017, 254 mukaan). Yksi haastateltavista toi esille, että eri ihmisillä on erilaiset lähtökohdat vaikuttaa omaan arkielämäänsä. Jotta elämäänsä voi vaikuttaa, täytyy olla jo tiettyjä resursseja ja esimerkiksi mielenterveyden ongelmat voivat olla sille esteenä. Tällöin yhteiskunnan tulisi tarjota tukea, jotta ihminen saisi taas elämänsä ohjat omiin käsiinsä.

A: No mä voin vaikka ajatella asiat eri tavalla tai mä voin vaikuttaa siihen, mitä mä teen tai lähenkö lenkille vai en. Kyllä ihminen pystyy tosi paljon ite mun mielestä muokkaamaan ja harjoittamaan sitä ajatusmaailmaa. Mutta jos ei oo tarpeeks tukea taikka työkaluja tarjolla siihen, ni se oman pään työstäminen voi olla todella vaikeeta, mutta kyllä mä silti nään että ihminen pystyy ite tosi pitkälle muokkaamaan ja vaikuttamaan siihen mitä se itse tekee ja millasta sen arkielämä on.

B: Tietysti siihen [arkielämään] voi vaikuttaa sillee, et mitä ite tekee. Mut sit sillä on rajoituksina just ne, ettei ole niitä varoja niin paljon, että vois tehä siitä ihan mitä haluais.

Omaan elämään vaikuttamisena koettiin myös se, miten suhtautuu asioihin. Myös asioihin, joihin ei voi itse muuten vaikuttaa, voi kuitenkin omiin ajattelutapoihinsa vaikuttaa. Yksi haastateltava kertoi myös voivansa vaikuttaa omaan elämäänsä etsimällä itselle sopivia tapoja olla ja tehdä asioita. Särkelä-Kukko (2014, 9–10) määrittelee voimaantumisen osana osallisuuden kokemusta

omassa elämässä. Tämän lisäksi identiteetti, valmiudet elämänhallintaan, sitoutuminen, toiminta, vaikuttaminen ja vastuun ottaminen seurauksista ovat oleellisia (Särkelä-Kukko 2014, 9–10).

E: Ja nyt kun on oppinu täällä [kulttuuripajalla] just näkemään sen -- mikä on mulle luonteva tapa toimia ja nyt kun on tajunnu, et se on nimenomaan se juttu, niin nyt se on vahvistunut, et mä arjessa just etsin niitä, mikä on se mun tapa tehdä joku asia. Ei miten mun pitäis tehdä, vaan se, että miten mä teen. -- Ja se, että mä jossain vaiheessa tajusin sen, että mä en ole koskaan ollut laiska opiskelija, siks että mä en saa niitä tehtäviä tehtyä. Se ei vaan ole mulle luonteva tapa käsitellä sitä oppimista. Ja se oli mulle semmonen, et okei, systeemi silti vaatii niitä hommia, mut se ei määritä sitä, mitä mä olen.

5.4.2 Nähdyksi ja kuulluksi tuleminen

Haastateltavista kaksi kertoi pitävänsä omia mielipiteitään tärkeinä ja itseisarvoina, piittaamatta siitä mitä muut niistä ajattelevat. Useampi haastateltavista piti kuitenkin tärkeänä vahvistuksen saamista omille mielipiteilleen muilta.

B: No jo on mulle mun mielipide tärkeä, ni sit se tuntuu tärkeeltä. Mut jos miettii että sais joltain kommenttia ja vahvistusta, ni sit se tuntuu et sillä on muillekki väliä.

C: No mä pidän mun mielipiteitä itseisarvoina ja sen takia tärkeinä. Mut sitten ehkä semmonen hyvä palautekin, että toihan on tosi hyvä idea tai tossa on semmosta syvällistä ulottuvuutta tai jostain muuta semmosta.

Yksi haastateltavista erityisesti sanoitti mielipiteen kysymisen tärkeyttä ja aidon kohtaamisen merkitystä sekä sitä, että näkee konkreettisesti, että omalla mielipiteellä on vaikutusta. Toinenkin haastateltavista korosti aidon ja ennakkoluulottoman kohtaamisen merkitystä. Hän koki, että on tärkeää tulla otetuksi vakavasti mielipiteen esitettyään.

E: Se, että tulee kuulluksi ja kohdataan oikeasti (saa tuntemaan oman mielipiteen tärkeäksi). -- Siihen liittyy hyvin vahvasti kyllä se vuorovaikutus. -- Se, että aktiivisesti kysytään, että mitä mieltä mä olen, mitä mä ajattelen. Ja sit on aina se, että aktiivisesti kertoo, niin näkee, että se vaikuttaa ja se, että pääsee myös tietysti konkreettisesti näkemään sen, että on vaikutusta sillä.

A: No ensinnäkin sellaset, et jos mä joskus erehdyn vahingossa uskaltamaan vaikka kirjottamaan mielipiteen johonki, ni et jos joku ottaa sen oikeesti vakavasti, ettei puhu mulle ku vaikka lapselle tai

et “ahaa sä oot masentunu, et sullei oo mitää... tai sä et voi ymmärtää mitää” tai niinku näin. Ylipäättään jo sellanen tietynlainen asenne, ni kyl mun mielestä se et jos ihminen suhtautuu toiseen ihmiseen samalla levelillä, ni kyl se mun mielestä tekee sellasen “ahaa, tää voiki olla ihan hyvä juttu” ja kyl sillä on... tai ainakin ite koen ainakin niin, et jos mut tavallaan otetaan samalaisena yhtä arvokkaana ihmisenä, ni sillo se on jees.

Kaikki haastateltavista kokivat voivansa ilmaista itseään vapaasti ainakin joissain tilanteissa. Yksi haastateltavista kertoi olevansa oma itsensä melko vapaasti miettimättä, miten hänen odotetaan käyttäytyvän. Yksi haastateltavista kertoi myös voivansa ilmaista itseään ja mielipiteitään paremmin nykyään saatuaan rohkaisua kuulumistaan yhteisöistä.

A: No kyllä mä koen, että siihen mä voin... sitä mä teen aika paljon, koska mä ilmasen itteeni tosi paljon vaikka pukeutumisella tai siitä mä yritän olla mahdollisimman... tai en mä nyt varsinaisesti yritä, mutta niinku jos mä vaikka meen jonnekin, ni mulla ei oo minkäänlaista roolia tai millä tavalla mun tulisi käyttäytyä että soisin yhteiskuntaan. Mä vaan meen ja oon ja näin. Kyllä mä ehkä, tai oon huomannukkin, että muiden ihmisten silmissä mä saatan olla tosi erikoinen, mutta mä oon silti niinku minä. Mä koen olevani minä itse.

B: No mä olin aikasemmin sellanen tosi hiljanen ja ujo, ni sillo mä en sanonu oikein mitään. Et nykyään mä pystyn paljon enemmän ilmaisemaan mielipiteitä ja muuta. Mutta se oli mulle tosi vaikeeta ilmasta mielipiteitä ja varsinki negatiivisia ja sillee. No näistä parista yhteisöstä, joissa olin silloin, ni ne autto rohkaistumaan ja tälleen sosiaalisessa kanssakäymisessä parantumaan.

Yksi haastateltavista koki Kulttuuripaja Kajon paikkana, jossa on tullut nähdyksi ja kuulluksi poikkeuksellisen hyvin verrattuna muihin ympäristöihin. Hän kokee Kajon paikkana, jossa on saanut turvallisesti kokeilla uusia asioita ja näin ollen löytää itsestään uusia puolia. Hän on kokenut turvallisen yhteisön, kuten Kajon, tärkeänä paikkana itsereflektointiin ja kohtaamaan myös epämuokavia tilanteita. Hän kokee saaneensa sieltä myös kannustusta käyttää omia vahvuuksiaan.

Kysyttäessä haastateltavilta, millaisena he luulevat muiden näkevän itsensä, osa toi esille positiivisia ja osa negatiivisia asioita. Kaksi haastateltavista kokivat, että muut ehkä näkevät heidät negatiivisessa valossa. Molemmat kertoivat kuitenkin toivovansa, että heidät nähtäisiin positiivisessa valossa. Särkelä-

Kukko (2014, 39-40) kirjoittaa yhteiskunnassa vallitsevan asenneilmapiirin vaikuttavan yksilön osallisuuden kokemukseen. Se voi sekä tukea että heikentää osallisuuden kokemusta (Särkelä-Kukko 2014, 39-40). Vaikka haastateltavat kokivat muiden ehkä näkevän heissä negatiivisia piirteitä, heillä oli toivoa siitä, ettei näin aina olisi. Toinen haastateltavista myös ajatteli, että vaikka hän luulee muiden näkevän hänessä negatiivisia piirteitä, hänen ei tulisi antaa niille liikaa painoarvoa.

A: Mut mä koen, et muut näkee mut sellasena ihmisenä, joka ei oikein saa aikaan mitään ja osaa paljon asioita tai monesta asiasta vähäsen, muttei mitään kunnolla. Ja sitten ehkä niinku, et mua ei oteta vakavasti. Tai mä koen, et miksei mua oteta vakavasti, et onks mussa jotain vikaa tai ehkä mä oon vaan liian erikoinen tai outo heidän näkemykseensä. Sehän ei tietysti millään tavalla oo multa pois, et se on heijän. Mut kyl se silti välillä... itekki on yrittäny opetella siitä pois, et ei pitäis merkityksellistää mitään mitä sä sanot tai mitä sä teet, koska se on tosi kuormittavaa.

A: Mä toivoisin, että ihmiset näkis mut sellasena niinku, ihmisenä jolla on paljon ideoita ja halua tehdä asioita, mut niinku omalla levelillä. Ettei tuolla jossain [näyttää kädellä ylailmoja], et sun pitää olla vaikuttamassa jossai politiikassa että sä olisit hyödyllinen yhteiskunnan jäsen ja sinut otettais vakavasti. Vaan että jos mä vaikka vaikka just sinne oletettuun paikkaan tekemään jotain cosasijuttuja, ni olis tavallaan ihan sillä ihan omalla levelillään, mutta silti siinä sais sellasta niinku [näyttää sormin heittomerkit] "yhteiskunnallista opetusta". Että sä oot ihmisten kanssa kanssakäymisissä ja sä otat vastuun sun työstä ja niinku näin. Sitä mä niinku itse toivoisin, että ihmiset näkis mut sellasena. Niinku että mä olen omalla tasollani tarpeeksi hyvä ja yhtä hyvä ku muutki.

Kaikki haastateltavat osasivat nimetä useita positiivisia piirteitä itsestään. Kokemus siitä, näkevätkö muut nämä piirteet heissä ensisijaisesti, vaihteli. Ainoastaan yksi haastateltavista nimesi positiivisia piirteitä itsessään epävarmasti ja kertoi "yrittävänsä" olla näitä positiivisia asioita.

C: Se riippuu niin paljon ihmisestä, mutta kyllä mä semmonen täsmällinen ja tunnollinen ja sitten... luova persoona oon samanaikaisesti. Ja semmonen aito ja ystävällinen ja semmonen.

B: Tärkein on sellanen... mä oon miettiny että se on... Pure and kind of heart eli niinku sellanen... ystävällinen ja mukava ja hyvä. -- Yritän myös välittää ympäristöstä ja tämmösestä. Ja yritän olla sellanen auttavainen ja säästeliäs ja sillee jotain.

Haastateltavien mielikuva siitä, millaisena muut heidät näkevät on yhteydessä heidän omakuvaansa. Yksi haastateltavista koki vaikeaksi arvioida, millaisena muut hänet näkevät. Hän kertoi ajattelevansa itsestään vähätteleväsi ja tästä syystä epäilee myös muiden ajattelevan hänestä negatiivisia asioita. Haastateltavien vastaukset erosivat toisistaan paljon. Toinen haastateltava koki muiden näkevän hänet hauskana, ahkerana ja kaikkien kanssa toimeen tulevana tyyppinä. Kolmas haastateltava ajattelee muiden näkevän hänet kulttuuripajan ryhmässä yhteisön rakentajana ja asioista innostuvana havainnoijana, joka kertoo mielipiteensä asiaan kuin asiaan. Sama haastateltava kokee kuitenkin muissa yhteisöissä näyttäytyvänsä muille hiljaisena ja ulkopuolisena. Syyksi hän arvelee yhteisöissä muodostuneiden erilaisten ryhmäroolien estävän muunlaisten piirteiden näkymisen.

B: No se on vaikee vastata, mä en oikeen tiä. Se on vaikee sanoa mitä muut ajattelee. Mut se et miten ajattelee et miten muut näkee, tai miten haluais et muut näkis. Ku ite ajattelee sillee tosi itteä vähättelevästi, ni en mä hirveesti aattele sillee, et ihmiset aattelee mitään hirveen mukavia asioita.

E: Esimerkiks nykysin mä osaan esitellä itseni sen kautta, mistä mä oon kiinnostunu, mut aikasemmin, jos joku kysy, että kerro jostain itsestäsi, vaikka silloin kun koulu alko, niin ensimmäinen semmonen... tekee melkein mieli sanoa, että noniin, mä oon se hiljainen, outo tyyppi. Tavallaan melkein semmonen, miks kukaan vois nähä musta mitään muuta, kun sen, kun on jotenkin tottunu siihen. Se aika paljon surettaa mua itseasiassa, että jos se jää siihen siellä koulussakin.

5.4.3 Arvot ja valinnat

Tärkeänä arvona esiin nousivat muiden ihmisten huomioiminen ja arvostaminen omana itsenään. Yhteisöjä ja niihin kuuluminen nostettiin myös esiin merkittävänä arvona.

A: Noh tärkeitä arvoja on, se että otetan muut ihmiset huomioon ja sellasena ku he ovat. Ja sitten myös se, että kaikkia ihmisiä pitää pyrkiä niinku kunnioittamaan ja antaa heidän olla omassa elämässään sellasia kuin ovat. Ettei pijä niinku arvioida ihmistä niinku pelkästään vaikka ulkonäön perusteella tai se perusteella mitä se ihminen on kykenevä tekemään tai pystyykö hän työntekoon, vaan sen perusteella millanen se ihminen on niinku siinä omassa elämässään.

Valinnoista ympäristöön liittyvät valinnat olivat useammalle haastateltavalle tärkeitä. Ympäristön hyvinvoinnin lisäksi omaan hyvinvointiin liittyviä valintoja tuli ilmi. Terveellistä ruokaa ja liikuntaa pidettiin tärkeänä, vaikka osa koki, etteivät nämä arvot toteudu omista valinnoista tai puutteellisista resursseista joutu-
tuen.

B: No varmaan kaikella mitä tekee on merkitystä johonki. En mä osaa sanoa, siinä on nii laaja kysymys. Kaikki vaikuttaa kaikkeen. Vaikka kierrätyksellä on vaikutusta. Ainakin mä haluisin ajatella, et sillä on vaikutusta ympäristöön. Ku sit jos näkee vaikka et joku viskoo muovipusseja kompostii, ni tuntuu et sillä ei oo mitää merkitystä. Mut sitten mä oon yrittäny kerätä roskia ja tämmöstä. Kyl mä uskon et sillä on merkitystä, et niitä ei jää sinne nii hirveesti vaikka niitä onki siellä enemmän. On sillä ainaki jotain merkitystä, et ei oo niin paljon sontaa ympäriinsä joka paikassa. No varmaa se miten käyttää rahaa ja mitä tekee. Onhan silläkin vaikutusta, et ku käy kaupassa, ni mitä ostaa. Ja mitä on päällä. Kaikkee. -- Joissain määrin raha rajottaa mitä voi valita. Ja sit joissain haluis valita niinku terveellisempiä ja järkevämpi, niin sanotusti parempia vaihtoehtoja, mutta.

C: Esimerkiks ruualla on merkitystä, että... ja sitten siinä, et valitseeko vaikka kasvisvaihtoehtoon vai jonkun kinkkupitsan. Et sillä on ympäristövaikutuksia, mut sitten myös vaikutuksii omaan terveyteen. Sit niinkun tietysti uni ja liikunta vaikuttaa.

Kaikki haastateltavat osasivat nimetä useita asioita, jotka tekevät heidän elämästään mielekästä. He osasivat nimetä myös itsellensä tärkeitä arvoja sekä valintoja, joita he tekevät pitääkseen yllä tai lisätäkseen omaa hyvinvointiaan. Yksi haastateltavista kokee Kulttuuripaja Kajon auttaneen häntä oppimaan itselleen sopivia tapoja toimia eri tilanteissa, mikä on auttanut häntä rakentamaan elämästään mielekkäämpää.

5.4.4 Kokemus omasta osallisuudesta

Kysyttäessä haastateltavien kokemusta omasta osallisuudestaan asteikolla yhdestä viiteen (yksi tarkoittaa täysin osatonta ja viisi tarkoittaa, että missään haastattelussa nimetyssä osallisuuden osa-alueessa ei olisi mitään parannettavaa), kolme haastateltavista vastasi, joista yhden vastaus oli kaksi tai kolme, yhden yksi tai kaksi ja yhden kolme ja puoli. Yksi haastateltavista kuvasi oman

osallisuutensa olevan ihan hyvällä tolalla. Yksi kuvaili kokevansa osallisuutta nyt enemmän kuin koskaan aiemmin elämässä.

Huonoimmaksi osallisuuden kokemuksensa arvioinut haastateltava kertoi, ettei koe kuuluvansa kovinkaan moneen yhteisöön, eikä koe itseään merkitykselliseksi niissä.

B: No varmaa joku 1 tai 2, en mä ainakaa koe et se [kokemus osallisuudesta] ois yhtään korkeempi. No ei musta tunnu sillee, et mulla on mitää tärkeätä osaa missää, millä ois nii hirveesti mitää väliä. Et ei mulla hirveesti oo noita mihin kuulukkaa sillee. En mä koe olevani nii tärkeä niissä missää. No on ainesti varmaa sillee, et noissa pajoissa ja niissä on sillee niin sanotusti, et niitten on pakko ottaa osalliseks. Et se ois enemmän merkityksellisempää jos ois sellanen vapaaehtonen osallistuja tai jotain tällästä.

Yksi vastaajista perusteli antamaansa arvosanaa kertomalla, että itseä motivoivien asioiden osalta hän antaisi osallisuuden kokemukselleen hyvän arvosanan, mutta arvosanaa laskee yhteiskunnan näkemys hänen osallisuudestaan. Vastaaja koki, ettei täytä yhteiskunnan osallisuudelle asettamia normeja ja tästä syystä antoi arvosanan asteikon puolivälistä. Särkelä-Kukon mukaan (2014, 49) osallisuuden kokemuksen syntymistä tuettaessa on hyvä muistaa kokemuksen riippuvan myös siitä, mihin tai keneen osallisuuden kokemusta verrataan, sekä kuka määrittelee osallisuuden tai osattomuuden. Kun osallisuutta halutaan tukea, tulee miettiä, tunnistetaanko ja tunnustetaanko yhteiskunnassamme vain tietynlainen osallisuus. (Särkelä-Kukko 2014, 49.) Haastateltava vertasi itseään ja omaa osallisuuttaan selvästi muihin ihmisiin yhteiskunnan odotusten lisäksi.

A: Että se on vähän niinku, et onhan se paljon myös itsestä kiinni, mutta mä koen että mä en ehkä saa aikaseks niitä tiettyjä asioita, jotka niinku yhteiskunta määrittelee että sinä oot [näyttää käsillä heittomerkit] "normaali". Ni sen takia mä koen, että mä oon vähän semmonen liiruaja. Kakkonen tai kolmonen.

Osallisuuden kokemusta tukevia asioita kysyttäessä nousi esille yhteisöihin kuuluminen. Yksilön merkityksen yhteisössä tulisi olla myös näkyvää henkilölle itselleen. Tärkeäksi koettiin myös sisäinen motivaatio ja itselle mieleinen tekeminen tai tapa toimia, sekä mahdollisuus muiden auttamiseen.

B: No varmaa, että ois vaikka joku sellanen työpaikka missä kuuluis siihen porukkaan ja tuntis että ois siellä tärkeä osa. Kuuluis niinku siihen. Ja sitten esimerkiks perheessä ja ystävien kanssa ois sellasta mukavaa yhdessäoloa ja siinäki tuntuis et ois merkityksellinen ja tärkeä. Jotain sellasta.

A: Jos mä konkreettisesti saan sen olon, että mä oon vaikka pystyny auttamaan jotain ihmistä hänen omassa elämässään tai jos mä teen jotain sellasta itelle tärkeätä juttua, joka on samalla hyödyllistä myös muille ihmisille tai joku tällänen. Mutta ehkä mulle itelleni tärkein on se, että jos mä voin vaikka auttaa. Et mun olemassaololla ja työllä on merkitystä oikeesti.

Vertailun koki kaksi vastaajista erittäin haitallisena osallisuuden kokemukselleen. Yksi haastateltavista koki myös osallisuuden kokemukselleen haitallisena sen, jos osa yhteisön jäsenistä ei osallistu yhteisiin tehtäviin.

A: No henkilökohtaisesti vertailu on todella paha, vahingollista. On se sitten ihan minkä toimesta hyvänsä. On se sitten yhteiskunnallista tai ihmisten välistä tai ihan mikä vaan, ni sen mä koen, et se on ainaki mulle todella vahingollista. Tai niinku lamaannuttavaa.

6 POHDINTA

6.1 Johtopäätökset

Haastateltavat, jotka olivat koulussa, tunsivat osallisuus-termin paremmin ja olivat tietoisempia mahdollisuuksistaan vaikuttaa. Kokemus oman osallisuuden asteesta ei kuitenkaan ollut suorassa yhteydessä koulu- tai työpaikkaan. Oppilaitokset koettiin paikkana, jossa on vaikeaa vaikuttaa tai kokea osallisuutta useista vaikuttamiskanavista huolimatta. Voidaan siis päätellä, ettei kohderyhmä tunne näitä kanavia omakseen. Olemassa olevat vaikuttamiskanavat yhteiskunnassa eivät myöskään sovi nuorille, joiden osallisuuden kokemus on heikompi tai joilla on hankala elämäntilanne. Ne ovat suunnattu jo valmiiksi aktiivisille nuorille. Vaikutuskanavia ei koeta omaksi, eikä niistä olla tästä syystä erityisen kiinnostuneita ja näin ne jäävät myös tuntemattomiksi. Yhteiskunnallisiin asioihin osallistuminen ja vaikuttaminen on helpointa jo valmiiksi osallisille nuorille. Voidaan ajatella, että osallisuutta tukevat rakenteet sekä vaikuttamisväylät suunnitellaan enemmistön ja normin, eli osallisten ihmisten tarpeisiin sopiviksi. Haastavammassa elämäntilanteessa olevien nuorten ääni jää helposti kuulematta.

Yhteiskunnan koettiin vaikuttavan omaan elämään paljon, mutta siihen vaikuttaminen tuntuu kaukaiselta ja vaikealta. Omaa arkea lähempänä olevat asiat kiinnostivat enemmän. Haastatelluilla nuorilla oli kaikilla jollain tapaa haastava elämäntilanne tai asioita arjessa, johon toivoisi muutoksia. Todennäköisesti tästä johtuen yhteiskunnallinen vaikuttaminen tuntui kaukaiselta. Vastauksista oli nähtävissä, että heikompi osallisuuden kokemus vaikeutti osallisuuden kokemista entisestään. Haastateltavien vastauksista voidaan päätellä aiempien osattomuuden kokemusten vaikeuttavan osallistumista ja osallisuuden kokemusta. Aiemmin osattomuutta kokeneet siis kokevat osattomuutta ihmisistä varmimmin myös jatkossa.

Haastateltavien vastauksista oli nähtävissä ristiriitaisuutta, kun puhuttiin vaikuttamisesta. Samaan aikaan ajateltiin, ettei itse voi vaikuttaa mihinkään ja kaiken vaikuttavan kaikkeen. Eläimistä ja ympäristöstä huolehtiminen nousi useissa vastauksissa esiin tärkeänä arvona, mutta heistä kukaan ei pitänyt vihreitä valintoja tai eläinten auttamiseen liittyvää vapaaehtoistyötä vaikuttamisena. Lähes ainoana itselle realistisena vaikuttamistapana nähtiin omiin ajatuksiin ja asenteisiin vaikuttaminen. Tämä vahvistaa johtopäätöstä siitä, että vaikuttaminen nähdään etäisenä ja itsestä ulkoistettuna asiana. Yhteiskunnallisen vaikuttamisen tai edes useissa tilanteissa omaan elämään vaikuttamisen ei nähdä olevan itselle mahdollista. Resurssien, pääasiassa rahan, puute vaikutti vahvasti haastateltujen osallisuuden kokemukseen ja vastauksissa viitattiin Kelaan ja eri tukien varassa olemiseen. Jos on kokemus, että joku muu säätelee omaa varallisuutta ja näin ollen mahdollisuuksia toteuttaa itselle mieluisia asioita, voidaan sen päätellä kasvattavan osattomuuden kokemusta ja tunnetta, ettei voi itse päättää omasta elämästään.

Vastauksista nousi esiin kokemus siitä, että yhteiskunta ei pidä näitä nuoria osallisena ja aktiivisena, vaikka he itse pitäisivät. On toiseuttavaa, että yhteiskunnan määritelmä osallisuudelle on niin rajattu ja keskittyy vahvasti työhön ja opiskeluun. Osallisuuden kokemusta voitaisi tukea jo sillä, että yhteiskunnan määritelmää laennettaisiin. Yhteiskunnallisen osallisuuden määrittelyn voi päätellä heijastuvan näiden nuorten omakuvaan. Yksi haastateltava toi ilmi, ettei pidä itseään niin sanotusti "tavallisena" ihmisenä, kun hän puhui osallisuudesta. Myös jonkin asteinen itsensä ulkoistaminen elämään ja yhteiskuntaan vaikuttajien joukosta näkyi vastauksista, sillä mahdollisuuksista puhuttiin

jonkun muun antamina. Vastauksista pystyi huomaamaan selkeän me ja ne -asetelman, jossa on erikseen "päättäjiä" ja passiivisempia päätökseen tyytyjiä. Nuorten, joiden vastauksista kyseinen näkemys välittyi, voidaan päätellä olevansa kuuluvan "päättäjien" ryhmän ulkopuolelle. Heikommassa asemassa olevan nuoren voi olla vaikea aktiivisesti tavoitella yhteiskunnassa tai edes omissa lähiympäristöissä vaikuttamista, jos nuori kokee jonkun muun päättävän kuitenkin asioista hänen puolestaan.

Osallisuus lähiyhteisöissä koettiin tärkeimpänä ja vastauksista päätellen se vaikutti eniten osallisuuden kokemukseen. Erityisesti itse valituissa vapaa-ajan yhteisöissä koettiin osallisuutta. Näissä yhteisöissä haastateltavat kokivat tulevansa kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään. Tämän voidaan päätellä olevan edesauttava tekijä haastateltavien kertoman mielipiteen ilmaisun helppouteen näissä samoissa yhteisöissä. Kaikki haastateltavat kokivat voivansa ilmaista itseään vapaasti ainakin joissain tilanteissa. Yksi haastatelluista kertoi voivansa ilmaista itseään ja mielipiteitään paremmin saatuaan ensin rohkaisua yhteisöistä, joihin hän kuuluu. Tämä kertoo sopivien yhteisöjen olemassaolon merkityksestä syrjäytymisvaarassa olevalle nuorelle. Osallisuuden kokemusta voidaan siis tukea vapaaehtoisilla yhteisöillä ja vertaisryhmillä, joissa nuoret itse saavat johtaa omaa toimintaansa. Nuoret tarvitsevat kuitenkin fasilitaattoreita ja resursseja.

Yksi haastateltava kertoi omaa osallisuuttaan tukevaksi asiaksi sen, jos voi itse tukea ja vahvistaa muita ihmisiä. Tästä voidaan päätellä osallisuuskokemuksen muodostuvan myös vuorovaikutteisuudesta, siitä että saa itse yhteisöltä, mutta myös kokee voivansa antaa itse jotakin takaisin yhteisölle. Osallisuuden vahvistamiseen tähtääviä toimia kannattaa siis kehittää dialogisesti yhdessä, ei auttaja ja autettava -asetelmasta käsin. Haastateltavien vastauksista ja tuloksista näkyy myös sisäisen motivaation merkitys osallisuuden kokemuksen syntymiselle tai edes osallistumiselle.

6.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Opinnäytetyömme aihe on syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kokemukset osallisuudesta. Toive kohderyhmästä ja nuorten kokemusten kartoittamisesta

osallisuuteen liittyen tuli opinnäytetyömme tilaajalta Etelä-Savon Maakuntaliiton E=mc² - Nuorten osallisuudesta energiaa Etelä-Savoon -hankkeelta. Tarkemman rajauksen saimme suunnitella itse. Aluksi aiheemme oli syrjäytymisvaarassa olevien nuorten osallisuuskokemukset. Muutimme kuitenkin aiheen kuvausta hieman, sillä olemme kiinnostuneita kaikista osallisuuteen liittyvistä kokemuksista. Osallisuuskokemusten lisäksi myös osattomuuden kokemuksista. Pelkästään osallisuuteen keskittyminen kysymyksissä olisi voinut vaikuttaa tuloksiin.

Tutkimuskysymyksiä on kaksi, joista ensimmäinen on "miten syrjäytymisvaarassa olevat nuoret itse määrittelevät osallisuuden?" ja toinen on "millaisia kokemuksia syrjäytymisvaarassa olevilla nuorilla on osallisuudesta?". Tutkimuskysymystemme muotoilu on hyvin laaja, jos huomioidaan tutkimuksemme kohdejoukko. Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluin, mistä johtuen haastateltavien määrä oli vain viisi (5). Valitsimme tutkimusotteeksi laadullisen tutkimuksen, sillä olimme kiinnostuneita erityisesti nuorten kokemuksista. Ensimmäistä tutkimuskysymystä olisi kuitenkin voinut tutkia myös määrällisenä tutkimuksena, sillä laadullisena tutkimuksen kautta meille selvisi vain, kuinka viisi haastattelemamme nuorta määrittelevät osallisuuden. Toisaalta laadullisen tutkimuksen avulla, pystyimme sukeltamaan syvemmälle nuorten ajatuksiin siitä, mitä osallisuus ja osattomuus heidän mielestään tarkoittavat.

Tilaajan lisäksi meillä oli yhteistyökumppanina Mikkelissä sijaitseva Kulttuuripaja Kajo, jonka kävijöitä kaikki haastateltavamme olivat. Määrän lisäksi myös kohdejoukon otanta on maantieteellisesti hyvin pieneltä alueelta, sillä kaikki haastateltavat olivat Mikkelistä tai sen lähiympäristöstä. Tilaajamme toiminta-alueen ollessa Etelä-Savo, olivat he kiinnostuneita erityisesti tämän alueen nuorten kokemuksista. Maantieteellisesti pieni alue voi kuitenkin näkyä tuloksissa tai kertoa esimerkiksi tämän kyseisen alueen tilanteesta tai palvelurakenteiden vahvuuksista ja puutteista. Tuloksia verratessa muualle Suomeen tulee siis huomioida alueelliset erot.

Syrjäytymisvaarassa olevan nuoren määritelmä on moninainen. Teimme itse päätöksen olla rajaamatta syrjäytymisvaarassa olemista tarkasti ja haastatteluperusteena oli 18–28-vuoden ikä sekä jollain tapaa haastava elämäntilanne.

Tästä syystä kaikki haastateltavamme eivät ole selkeästi NEET-statuksella (Not in Employment, Education or Training) tai syrjäytymisvaarassa olevia.

Osallisuus oli ennestään tuntematon käsite kahdelle haastatellulle, yhdelle jonkin verran tuttu ja kahdelle erittäin tuttu. Tästä johtuen saimme monipuolisesti vastauksia ja aineistossa tuli hyvin esille eri lähtökohdista aihetta tarkastelevien nuorten kokemuksia. Osallisuus terminä oli osalle haastateltavista abstraktin ja moniselitteisen luonteensa vuoksi haastava käsittää. Jouduimme käyttämään jonkun verran esimerkkejä ja avaamaan kysymysten teemoja. Ei voida varmasti tietää vaikuttiko tämä joidenkin haastateltavien assosiaatioihin ja tätä kautta heidän antamiinsa vastauksiin. Laajempi käsitteiden avaaminen oli kuitenkin välttämätöntä vastausten saamiseksi.

Käsittelimme osallisuutta osallisuuden eri tasoilla muun muassa itsenään nähdyksi ja kuulluksi tulemisen, vaikuttamismahdollisuuksien, yhteisöihin kuulumisen sekä omien arvojen kautta. Koska osallisuus on aiheena todella monitahoinen ja vaikeatulkintainen, olisi siihen aina mahdollista syventyä vielä enemmän ja tarkastella sitä vielä useammalta eri tasolta. Haastattelussa olisi ollut mahdollista myös käyttää erilaisia tapoja jaotella osallisuutta, jotta vastaukset olisivat olleet vielä monipuolisempia ja aineisto laajempi. Selkeä jaottelu kuitenkin ehkä helpotti haastateltavien vastaamista kysymyksiin, eivätkä haastattelut näin ollen venyneet usean tunnin mittaisiksi. Suppeahko jaottelu on siis perusteltu.

Saimme laajasti kokemuksia osallisuudesta sekä osattomuudesta eri yhteisöissä ja olosuhteissa. Haastatteluaineistoista käy ilmi vapaaehtoisten ryhmien positiivinen vaikutus osallisuuden kokemuksiin. Tästä syystä kaikkien haastateltujen osallistuminen Kulttuuripaja Kajon toimintaan voi mahdollisesti vaikuttaa haastateltujen kokemuksiin osallisuudesta.

Tutkimuksemme tulokset ovat linjassa muiden vastaavien tutkimuksien tuloksien kanssa, eikä suuria yllätyksiä tullut. Tuloksista oli mahdollista tehdä useita johtopäätöksiä. Johtopäätökset ja tulokset myös tukevat opinnäytetyömme tilaaman hankkeen tavoitteita. Saimme tietoa, miten nuoret määrittelevät osallisuuden sekä heidän kokemuksistaan osallisuudesta. Laadullisen

tutkimusotteen vuoksi otanta on kuitenkin suppea, eikä tämän tutkimuksen perusteella voida päätellä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määritelmää osallisuudesta. Sen lisäksi osallisuus on aiheena todella laaja ja monitulkintainen, joten nuorten kokemuksiin osallisuudesta voitaisi perehtyä tarkemminkin. Kaiken kaikkiaan saimme molempiin tutkimuskysymyksiin melko luotettavat ja monipuoliset vastaukset ja aihetta on tarkasteltu useista eri näkökulmista.

6.3 Jatkotutkimus- ja kehittämisideat

Jatkotutkimus- ja kehittämisideoita tämän opinnäytetyön pohjalta on useita. Nuorten haastatteluista selvisi, että he kokivat koulun ympäristönä, jossa osallisuuden kokemukset ovat heikkoja. Ikään kuin koulun vaikuttamiskanavat olisi rakennettu vain jo valmiiksi aktiivisille nuorille. Voitaisi tutkia lisää, miksi koulu-ympäristössä osallisuuden kokemukset ovat heikkoja erityisesti hankalamassa asemassa oleville nuorille ja mitä sille voitaisi tehdä. Olisi syytä myös kehittää jo olemassa olevia vaikuttamiskanavia kaikille sopivimmiksi ja helpommin lähestyttäviksi tai kenties kehitellä kokonaan uusia.

Eräs nuori ehdotti haastattelussa, että tulisi tarjota tiloja ja resursseja omaehtoiseen ryhmätoimintaan laajemmalle kohdejoukolle. Hän koki tärkeänä, että olisi paikka, johon eri-ikäiset ja eri taustoista tulevat ihmiset voisivat kokoontua tekemään itselleen mielekkäitä asioita. Sellaiseen kun kaikilla ei ole resursseja valmiina omassa elämässään. Haastateltava koki, että tämäntyyppinen toiminta tukisi osallisuutta.

Olisi tärkeää tutkia myös, miten nuorten osallisuus määritellään yhteiskunnassa ja miten se eroaa nuorten omasta määritelmästä ja kokemuksesta. Tutkimuksessamme tuli ilmi, että nuoret kokevat yhteiskunnan määrittelevän heidän osallisuuttaan ainoastaan työn ja opiskelun kautta ja siitä syystä heidän oma kokemuksensa osallisuudesta saattoi poiketa merkittävästi yhteiskunnan näkemyksestä. Olisi hyvä tutkia, miten tällainen kokemus vaikuttaa nuorten omakuvaan ja esimerkiksi yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Nuorten osallisuuskokemusten tukeminen itsetuntemuksen ja omakuvan kautta voisikin olla tärkeä kohde esimerkiksi hankkeelle tai muulle kehittämistyölle. Voitaisi myös pohtia, miten yhteiskunnan näkemystä osallisuudesta saataisi laajennettua.

Kysyimme haastatteluissa kokevatko nuoret kuuluvansa yhteiskuntaan ja mitä se heille tarkoittaa. Vastaukset olivat melko epämääräisiä, sillä tässä tutkimuksessa ei pystytty syventymään tähän aiheeseen sen enempää. Olisi kuitenkin mielenkiintoista selvittää sitä tarkemmin. Nuorten aktiivinen kansalaisuus on melko heikkoa ja tällaisen tutkimuksen myötä voitaisi saada arvokasta tietoa siitä, miten sitä voitaisi tukea.

LÄHTEET

Aaltonen, S. & Berg, P. 2015. Nuorten ja palveluntarjoajien kohtaamiset. Teoksessa Aaltonen, S., Berg, P. & Ikäheimo, S. Nuoret luukulla – Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 84. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 41–125. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretkuukulla.pdf> [viitattu 21.10.2020].

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2003. Nuoren aika. 2. painos. Helsinki: WSOY.

Alanko, A. s.a. Nuorisovaltuuston nuorten pohdintaa nuorten osallistumisesta ja osallistumattomuudesta. Saatavissa: <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/14-nuorten-osallisuus#1> [viitattu 22.10.2020].

Arnstein, S. 1969. A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners* 4. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01944366908977225> [viitattu 20.10.2020].

Eskola, J., Lätti, J. & Vastamäki, J. 2018. Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas. Teoksessa Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 5. painos. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Etelä-Savon maakuntaliitto. s.a. E=mc² – Nuorten osallisuudesta energiaa Etelä-Savoon. WWW-sivu. Saatavissa: <https://www.esavo.fi/emc2> [viitattu 8.12.2020].

Flöjt, A. S.A. Tunnetko olevasi osallinen eli mitä osallisuus on? PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/flojt_anu.pdf [viitattu 22.10.2020].

Gretschel, A. 2002. Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin. Jyväskylän yliopisto. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13503/9513912868.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 22.10.2020].

Hipp, T., Pollari, K. & Luoma, S. 2018. Nuorten äänen pitää kuulua! Nuorten osallisuus päätöksenteossa. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 6/2018. Lastensuojelun keskusliitto. Saatavissa: <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Nuorten-aaenen-pitaa-kuulua-final.pdf> [viitattu 22.10.2020].

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. E-kirja. Gaudeamus. Saatavissa: <https://www.elibrary.com/book/9789524958868> [viitattu 8.12.2020].

Ikäheimo, S. 2015. Syrjäytyneiksi luokiteltujen nuorten terveystieteiden palvelujen käyttö ja kustannukset. Teoksessa Aaltonen, S., Berg, P. & Ikäheimo, S.

(toim.) Nuoret luukulla – Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 12–40. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf> [viitattu 21.10.2020].

Jyrkämä, J. 1986. Nuoret sivuraiteelle? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa Mikkola, A. (toim.) Suomalaista nuorisotutkimusta: Tutkijoiden puheenvuoroja Tutkimuksia ja selvityksiä 1. Kansalaiskasvatuksen keskus, Helsinki 1986, 37–58.

Kajantie, E., Hovi, P., Eriksson, E., Laivuori, H., Andersson, S. & Räikkönen, K. 2013. Alkaako syrjäytyminen jo kohdussa? Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 17–25.

Kainulainen, S., Paananen, R., Surakka, A. & Saari, J. Nuorten huono-osaisuus – pysyvää vai ehkäistävissä? Teoksessa Gothóni, R., Hyväri, S., Kolkka, M. & Vuokila-Oikkonen, P. (toim.) Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena – Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 67–84. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/117560/Ty%c3%b6el%c3%a4m%c3%a4_7_9789524932752.pdf?sequence=6&isAllowed=y [viitattu 22.10.2020].

Kestilä, L., Heino, T. & Solantaus, T. 2011. Nuorten syrjäytyminen – epäsuotuisia polkuja aikuisuuteen. Verkkolehti. Saatavissa: <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12011/nuortensyrjaytymisen-epasuotuisiapolkujaikisuuteen.html> [viitattu 21.10.2020].

Kiilakoski, T. 2017. ”Niillähän se on se viimeinen sana” – nuoret osallisuudetaan yläkoulussa. Teoksessa Toom, A., Rautiainen, M. & Tähtinen, J. (toim.) Toiveet ja todellisuus – kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura ry, 253–282.

Kiilakoski, T., Merikukka, M., Ristikari, T. & Gissler, M. S.A. Osallisuuden välittävä vaikutus syrjäytymispolussa. Nuorisotutkimusseura ry/Nuorisotutkimusverkosto. Saatavissa: <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/14-nuorten-osallisuus#3> [viitattu 22.10.2020].

Leemann, L., Isola, A.-M., Kukkonen, M., Puromäki, H., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2018. Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi: Kyselytutkimuksen tuloksia. Työpäpaperi 17/2018 Terveystieteiden tutkimuskeskus THL. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136551/URN_ISBN_978-952-343-119-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 22.10.2020].

Linnossuo, O. 2004. Syrjäytymisestä selviytymiseen? Arviointitutkimus työttömien nuorten palveluohjauksesta. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lämsä, A. 1999. Nuorten elämänpiirit syrjäytymisen ja selviytymisen näyttämönä. Teoksessa Kuorelahti, M. & Viitanen, R. (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. Nuorisosiain neuvottelukunta.

Saatavissa: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/13holtto-masta_hallittuun.pdf [viitattu 21.10.2020].

Lämsä, A. 1998. "Ihminen tarvitsee sitä mitä ilman on paha olla" – Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Teoksessa Ulvinen, V-M. (toim.) Lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevan tutkimuksen mahdollisuudet. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. Nuorisoasiain neuvottelukunta. Saatavissa: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/20Lasten_ja_nuorten_syrjxytymistx_koskevan_tutkimuksen_mahdollisuudet.pdf [viitattu 21.10.2020].

Myllyniemi, S. 2014. Syrjintä ja syrjäytyminen. Teoksessa Myllyniemi, S. (toim.) Nuorisobarometri 2014. Ihmisarvoinen nuoruus. Juvenes Print, 29–52. Saatavissa: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2015/03/Nuorisobarometri_2014_web.pdf [viitattu 21.10.2020].

Myrskylä, P. 2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? PDF-dokumentti. EVA analyysi No 19. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. Saatavissa: <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf> [viitattu 21.10.2020].

Paju, P. S.A. Nuorten valtakunnallinen osallisuushanke. Verkkojulkaisuja 18. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Saatavissa: <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/osallisuushanke.pdf> [viitattu 22.10.2020].

Pitkäranta, A. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Työkirja ammattikorkeakouluun. Jokioinen: E-oppi Oy. E-kirja. Saatavissa: <https://www.elibrary.com/book/9789522828019> [viitattu 8.12.2020].

Poikkeus, A-M., Rasku-Puttonen, H., Lerkkanen, M-K., Kuorelahti, M., Siekinen, M., Kiuru, N & Nurmi, J-E. 2013. Osallistava koulu syrjäytymisen ehkäisijänä. Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus Oy, 77–82.

Pyry, N. 2012. Nuorten osallisuus tutkimuksessa – menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyrityksiä. *Nuorisotutkimuslehti* 1/2012. Verkkolehti. Saatavissa: <http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2012/1/nuorteno.pdf> [viitattu 22.10.2020].

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Vaajakoski: Gummerus Oy.

Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Teoksessa Era, T. (toim.) Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 12–34. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 22.10.2020].

Romakkaniemi, M., Lindh, J. & Laitinen, M. 2018. Nuorten aikuisten osallisuus ja sosiaalinen kuntoutus Lapissa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 147.

Helsinki: Kela. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/232086/Tutkimuksia147.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 26.1.2021].

Rouvinen-Wilenius, P. 2014. Kohti osallisuutta – mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa Jämsen, A. & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry, 51–68. Saatavissa: https://www.researchgate.net/profile/Paeivi_Rouvinen-Wilenius/publication/262485846_Kohti_osallisuutta_mika_estaa_mika_mahdollistaa/links/58073cde08ae03256b770bfd.pdf [viitattu 22.10.2020].

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2017. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. E-kirja. Tammi.

Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Jämsen, A. & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry, 34–50. Saatavissa: https://www.researchgate.net/profile/Paeivi_Rouvinen-Wilenius/publication/262485846_Kohti_osallisuutta_mika_estaa_mika_mahdollistaa/links/58073cde08ae03256b770bfd.pdf [viitattu 22.10.2020].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2020a. Kyselytutkimus osallisuudesta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/tutkimus/kyselytutkimus-osallisuudesta> [viitattu 22.10.2020].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2020b. Osallisuuden edistämisen mallit. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit> [viitattu 22.10.2020].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2020c. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – sokran tutkimusviesti. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://thl.fi/documents/966696/3698292/Sokran+tutkimusviesti+2_2020.pdf/4ba3cc73-953c-9a4d-4049-2f67940249a9?t=1582704142673 [viitattu 27.1.2021].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL s.a. Osallisuusindikaattori mittaa osallisuuden kokemusta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/tutkimus/osallisuusindikaattori-mittaa-osallisuuden-kokemusta> [viitattu 22.10.2020].

Teemahaastattelurunko

TUTKIMUSKYSYMYS 1: Miten nuoret määrittelevät osallisuuden?

Teema 1: Osallisuuden määritelmä nuorten näkökulmasta

- Mitä sinulle tulee mieleen sanasta osallisuus?
- Missä yhteyksissä olet kuullut osallisuus-termiä käytettävän?

Teema 2: Osallinen ihminen

- Miten kuvailisit ihmistä, joka on osallinen?
- Miten kuvailisit ihmistä, joka on osaton?
- Mitkä asiat vaikuttavat mielestäsi siihen, onko ihminen osallinen tai osaton?
- Miten mielestäsi osallisuus tai osattomuus vaikuttaa ihmiseen?

TUTKIMUSKYSYMYS 2: Millaisia kokemuksia nuorilla on osallisuudesta?

Käsitlemme osallisuutta yhteiskunnan, lähiyhteisön ja oman elämän näkökulmista.

Teema 3: Osallisuus lähiyhteisöissä

Yhteisö – Yhteisöihin kiinnittyminen, niissä kohdatuksi, ymmärretyksi ja kuulluksi tuleminen omana itsenä

- Millaisiin yhteisöihin, ryhmiin ja porukoihin kuulut? (Paperille ylös?) (esimerkit: perhe, suku, kaveriporukat, työ-/kouluyhteisö, harrastusporukat, nettiyhteisöt, ihmiset joilla jokin yhdistävä tekijä esim. sateenkaariyhteisö tai anime-harrastajat)
- Kuinka koet voivasi vaikuttaa niissä yhteisöissä?
- Millä tavoin yhteisöt huomioivat mielipiteesi?
- Millainen rooli sinulla on yhteisöissä?
 - Koetko roolit sinulle annetuiksi vai itse valituiksi? (Sosiaalinen rooli, asema/toimintatapa/tapa olla ryhmässä. Miten olet ryhmätilanteessa, esim. ideoija, kuuntelija ym.)
- Mitä yhteisöt merkitsevät sinulle/ mitä ne antavat?

Teema 4: Osallisuus yhteiskunnallisella tasolla

Yhteiskunta – Yhteiskuntaan kiinnittyminen (halu kuulua yhteiskuntaan, merkityksellisyys yhteiskunnan jäsenenä) vaikutusmahdollisuudet

- Millaisilla keinoilla vaikutat/ olet vaikuttanut yhteiskunnassa?
 - (Esim. kunnassa, rakenteisiin, tuntemattomiin ihmisiin, somessa)
- Mitkä keinot koet itsellesi parhaiksi tai sopivimmiksi?
- Millaisia keinoja voisit kuvitella käyttäväsi tulevaisuudessa?
- Koetko kuuluvasi yhteiskuntaan?
 - Millä tavoin/ miksi et?
 - (Koetko, että yhteiskunta antaa sinulle jotakin? Koetko yhteiskunnan yhteisönä? Koetko yhteiskuntaan kuulumisen vapaaehtoisena?)
- Millaisen roolin koet sinulla olevan yhteiskunnassa?

Teema 5: Osallisuus omassa elämässä

Oma elämä – vaikuttaminen omaan elämään, vastuun ottaminen, oman elämänsä herruus, hyvinvointi, omana itsenä oleminen, voimaantuminen/empowerment, itsensä tunteminen (riittävä toimeentulo?)

- Koetko, että voit vaikuttaa omaan arkielämääsi?
 - Millä tavoin tai mikä sitä estää?
- Millaiset asiat saavat sinut tuntemaan mielipiteesi tärkeäksi?
- Koetko, että voit ilmaista itseäsi vapaasti?
 - Millä tavoin koet voivasi ilmaista itseäsi? tärkeitä keinoja ilmaista itseään
- Millaisena ajattelet muiden näkevän sinut?
 - Vastaako se omaa toivettasi?
 - Koetko, että voit olla oma itsesi?
- Mitkä ovat sinulle tärkeitä asioita tai arvoja arkielämässä?
- *Millaisia valintoja teet arjessa, joilla koet olevan merkitystä?*
 - *Millaisia merkityksellisiä valintoja teet arjessasi?*
- Millaisia valintoja haluaisit tehdä edellä mainittujen lisäksi tai sijaan?
- Mitkä asiat tekevät elämästä mielekästä ja lisäävät hyvinvointiasi?
 - Miten ylläpidät niitä asioita tai mitä teet päästäksesi niitä kohti?
- Mikä on kokemuksesi osallisuudestasi tällä hetkellä asteikolla 0-5?
 - Millä tavoin / miksi et? (asteikko)
- Millaiset asiat tukevat osallisuuden kokemuksiasi?
 - (esim. oma toiminta ja muiden ihmisten vaikutus)
- Millaiset asiat heikentävät osallisuuden kokemustasi?

TULE MEILLE HAASTATELTAVAKSI

OLEMME YHTEISÖPEDAGOGIOPISKELIJOITA
JA TEEMME OPINNÄYTETYÖTÄ AIHEESTA
OSALLISUUS. OLEMME KIINNOSTUNEITA
18-28-VUOTIAIDEN NUORTEN OMISTA
KOKEMUKSISTA OSALLISUUTEEN LIITTYEN.

Haastatteluun voit tulla valmistautumatta, eikä sinulla tarvitse olla ennakoon tietoa aiheesta. Riittää, että osaat kertoa elämästäsi ja kokemuksistasi apukysymyksien avulla.

Tulemme vierailulle Kajoon alkuvuodesta 2021.
Haastattelut toteutetaan helmi-maaliskuun aikana.
Lisäkysymyksiä tai ilmoittautumisen voi tehdä Kajon ohjaajien kautta tai suoraan meille:
ajeha012@edu.xamk.fi (Jenni).

**PIAN NÄHDÄÄN!
TERVEISIN KRISTA JA JENNI**

